

Sisekaitseakadeemia
Politsei-ja Piirivalvekolledž

Rainer Koor

PK 122

**EESTI POLITSEI MASSIDE OHJAMISE TAKTIKA JALG-
PALLIMÄNGUDEL**

Lõputöö

Juhendaja:

Jaak Kiviste MA

Tallinn 2015

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž: Politsei ja piirivalve	Kuu ja aasta: mai 2015
---------------------------------	------------------------

Töö pealkiri: EESTI POLITSEI MASSIDE OHJAMISE TAKTIKA JALGPALLIMÄNGUDEL

Töö autor: Rainer Koor

Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas.

Allkiri:

Lühikokkuvõte: Lõputöö on kirjutatud eesti keeles, eesti- ja ingliskeelse kokkuvõttega. Töös on kokku 58 lehekülge, millest põhiosa moodustab 51 lehekülge. Lõputöö koostamisel kasutas autor kokku 31 erinevat eesti-, inglis-, saksa ja soomekeelset allikat. Töö sisaldab 2 tabelit, 3 joonist ja 2 lisa. Lõputöös käsitletav probleem seisneb selles, et Eesti politseiüksuste taktikat jalgpallimängudel turvalisuse tagamisel ei ole piisavalt uuritud, et olla veendunud selle efektiivsuses kriisiolukorras. Lõputöö eesmärgiks on leida täiendamist ja muutmist vajavad aspektid Eesti politsei taktikates mida kasutatakse massirahutuste ennetamisel ja nende ohjamisel massiüritustel ja eriti jalgpallimängudel.

Töö eesmärgi saavutamiseks on autor püstitanud järgmised uurimisülesanded: 1. uurida asjaolusid mis põhjustavad vägivalda puhkemist jalgpallimängudel; 2. uurida Eesti politsei taktikalisi tegevusi massirahutustel ja jalgpallimängudel, võrreldes teiste riikidega; 3. leida täiendamist või muutmist vajavaid aspekte Eesti politsei taktikaliste tegevuste juures jalgpallikohtumistel esineda võivate massirahutuste ennetamisel ja nende ohjamisel; Töös kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit ning viidi läbi neli poolstruktureeritud eksperdiintervjuud. Uurimisstrateegiana on kasutatud kaardistusmeetodit.

Uuringu tulemusena töötati välja ettepanekud politsei masside ohjamise taktika täiendamiseks seoses jalgpallimängudega.

Võtmesõnad: massirahutus, politseiüksus, taktika, koostöö, juhtimine, ettevalmistus

Võõrkeelsed võtmesõnad: riot, police unit, hooligans, resistance, prevention, tactics

Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia ning Politsei- ja Piirivalveamet

Kaitsmisele lubatud

Kolledži direktor:

Allkiri:

Vastab lõputöö nõuetele

Juhendaja: Jaak Kiviste

Allkiri:

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISUKORD.....	3
SISSEJUHATUS.....	5
1. POLITSEITAKTIKA TEOREETILISED LÄHTEKOHAD MASSIRAHUTUSTE OHU KORRAL	7
1.1 Massirahutused ja nende liigitamine	9
1.2 Massirahutuste tekkepõhjused jalgpallimängudel	10
1.3 Jalgpallifännid ja nende liigitamine.....	13
1.4 Konfliktide tekkimine ja eskaleerumine.....	14
1.5 Rahvusvahelise koostöö olulisus seoses jalgpallimängudega	17
1.6 Kommunikatsioon	19
1.7 Jõu näitamine vägivalla ennetamise eesmärgil.....	21
2. EESTI POLITSEI TAKTIKALISTE TEGEVUSTE EMPIIRILINE UURING MASSIDE OHJAMISEL JALGPALLIMÄNGUDEL.....	22
2.1 Uurimismetoodika ja valim	22
2.1.1 Poolstruktureeritud intervjuude väljatöötamine.....	23
2.2 Masside ohjamise taktikate võrdlev analüüs Soome, Eesti, Prantsusmaa, Inglismaa ja Saksamaa näitel	26
2.2.1 Soome	26
2.2.2 Eesti.....	29
2.2.3 Prantsusmaa	32
2.2.4 Inglismaa.....	35
2.2.5 Saksamaa.....	38
2.3 Riikide taktikaliste meetmete võrdlev analüüs.....	41
3. UURINGU TULEMUSTE ANALÜÜS, JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD	44
3.1 Intervjuud masside ohjamisega kokkupuutuvate üksuste juhtidega.....	44
3.2 Massirahutuste ennetamine.....	44
3.3 Politsei reageerivad taktikalised tegevused	45
3.4 Politseiliste taktikate täiendusetpanekud	46

KOKKUVÕTE.....	48
SUMMARY	50
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU.....	52
TABELITE JA JOONISTE LOETELU.....	54
LISAD	55

SISSEJUHATUS

Jalgpalli on seostatud vägivallega juba alates selle mängu teadaolevatest esmailmingutest 13. sajandi Inglismaal. Jalgpallihuligaansus, mida kunagi tunti kui „Briti haigus“, on juba palju aastaid olnud murekohaks Euroopas ja seda eriti just Saksamaal, Hollandis, Itaalias, Belgias ja loomulikult Suurbritannias (Cleland, 2015, p. 81). Samamoodi on esinenud tõsisemaid vägivaldpuhanguid jalgpallimängude ajal ka sellistes riikides nagu Kreeka, Tšehhi, Taani ja Austria. Euroopa Parlamendi debattides ja paljude Euroopa Liidu liikmesriikide valitsuste tasandil on viimastel aastatel märgata olnud frustratsiooni kasvu, et siiski väikese osa jalgpallifännide sellist antisotsiaalset käitumist ei ole suudetud piisavalt ohjeldada (Anon., 2015). Selleks, et analüüsida masside ohjamise taktikaid, tuleks kõigepealt aru saada, mida selle taktika all üldse silmas peetakse. Masside ohjamisele on ingliskeelses maailmas olemas vaste „Crowd Control“ ja selle all peetakse silmas suurema rahvahulga kontrolli all hoidmist erinevate politseiliste tegevustega ja taktika on siis meetodite valik, mida selleks kasutatakse. Masside ohjamise taktika ei ole ainult riviliste liikumiste sooritamine erivarustuses politseiüksuste poolt, vaid see on oluliselt laiem valdkond. Taktika hõlmab elanikkonna ja massirahutuste võimaliku sihtgrupiga suhtlemist juba pikka aega enne kui mingi sündmus aset leiab (kui ei ole tegemist spontaanse olukorraga, mille kohta puudub igasugune eelinfo), samuti on väga oluline taktikaline kommunikatsioon, reservide ja politseijõudude paigutamine kohapeal ja muud sellest tulenevad politseilised tegevused. Autor valis lõputöö teema tulenevalt oma politseitöö erialast, mille alla kuulub massirahutuste ennetamine ja nende vägivaldseks eskaleerumisel neile reageerimine nii jalgpallimängudel kui muudel massiüritustel. Masside ohjamise taktika all jalgpallimängudel/suuriüritustel mõistetakse lõputöös politseipoolsete taktikaliste tegevuste kogumit massiliste korratuste puhkemise ennetamiseks ja vajadusel neile reageerimisel jalgpallikohtumistel ja teistel rahvarohketel suuriüritustel.

Lõputöö eesmärgiks on leida täiendamist ja muutmist vajavad aspektid Eesti politsei taktikates mida kasutatakse massirahutuste ennetamisel ja nende ohjamisel massiüritustel ja eriti jalgpallimängudel. Selleks uuritakse Eesti Politsei masside ohjamise taktika põhimõtteid. Teoreetiliste aluste uurimine on vajalik vägivaldsete massirahutuste eskalatsiooni äratundmiseks ja ennetamiseks, koostöö parandamiseks nii politsei siseselt kui erinevate koostööpartneritega jalgpallikohtumistel ning politsei masside ohjamiseks mõeldud üksustele sobiva taktikalise mudeli väljatöötamiseks ning rakendamiseks.

Teema uurimine on vajalik, kuna esineb politseisest segadust ja arusaamatusi koostööpartneritega (enamasti just jalgpallimänge turvavate erafirmadega) jalgpallikohtumiste julgestamisel, kui seal peaks puhkema vägivald või muud suuremad korrarikkumised millega turvafirmad enam hakkama ei saa ja millele peab reageerima politsei.

Töö aktuaalsust tõestab asjaolu, Eestis on olnud läbi aegade mitmeid olukordi kus politseilised tegevused masside ohjamisel on sattunud kriitika alla, näiteks meeleavaldus Ameerika Ühendriikide saatkonna ees Tallinnas 2003 aastal, Lihula sündmused 2004 aastal või 2007 aasta aprillirahutused. Lihulas süüdistati politseid liigse jõu kasutamises ja 2007 aasta aprillirahutustest siis kolleegid Inglismaalt ja Saksamaalt ei mõista, et kuidas on võimalik kinni pidada ca 1200 inimest, neist kohtu alla saata kümnekond ja süüdimõistev otsus langetatakse seejärel vaid paarile. Peale 26-27.04.2007 sündmusi ja meedia, ühiskonna, õiguskantsleri ja rahvusvahelise üldsuse negatiivse tähelepanu alla sattumist seoses suutmatusega kellegi süüd vandaalitsemites tõendada oli selge, et politsei peab oma taktikat massirahutuste olukorras muutma ja seda ka jalgpallimängudel. Selleks tuli hakata maailmas aktiivsemalt ringi vaatama ja meie riigi jaoks parimat taktikalist lahendust välja töötama. Autor leiab, et antud uurimistöo on aktuaalne ka 2014 märtsis toimunud Kiievi massirahutuste vaatenurgast, kus Ukraina miilitsa eriüksus Berkut (mõeldud põhiliselt just massirahutuste ohjamiseks) ei suutnudki massirahutustele piiri panna ja meeleavaldajaid takistada oma eesmärgi saavutamast. Samuti toimusid 09. mail spontaansed mootorratturite ja autojuhtide rongkäigud, kus lehvitati ka Venemaa Föderatsiooni lippe ja on prognoosimatu, millisel hetkel võib selline meelsuse väljendus muutuda vägivalda sihtmärgiks või ise vägivalda külvavaks. Oluline on politseiliste taktikate uurimine maasirahutuste olukorras ka seetõttu, Eesti on Euroopa Liidu eesistujamaaks 2018 aastal ja seoses sellega on suurem erinevate meeleavalduste toimumise oht. Samuti näeb Riigikaitse strateegia ette, et Politsei- ja Piirivalveameti arendamise peamised suunad riigikaitse valdkonnas on: a. massiliste korratuste vastase tegevuse tõhustamine, et neutraliseerida rahutusi ja vältida nende eskaleerumist.

Lisaks eelpool mainitud vägivaldsetele rahvakogunemistele on toimud Eestis mitmeid jalgpallimänge kus on puhkenud vägivald erinevate klubide või koondiste poolehoidjate vahel ja oleks naiivne arvata, et need on jäänud viimasteks omalaadseteks. Heaks näiteks on siin Eesti-Venemaa jalgpallikoondiste kohtumine 2002 aastal, kus politseil tuli väga jõuliselt sekkuda ja vastloodud „märulipolitsei“ sai koheselt rakendust. Kuna Eesti ja Venemaa koondiste ja klu-

bide omavahelised kohtumised on alati ka poliitilise alatooniga siis on alust oodata selliste sündmuste kordumist.

Kuna siiaaani ei ole Eestis suuremaid vägivallopuhanguid jalgpallimängudel või muudel spordisündmustel kuigi tihedalt esinenud siis puuduvad Eesti politseil ka piisavad praktilised kogemused sellise vägivalla ohjamiseks (kuigi fännidevaheline vägivald on viimastel aastatel muutunud sagedasemaks ka Eestis ja siinkohal võib näitena tuua FC Flora ja Levadia toetajate omavahelised provotseerimised ja kaklused, millest üks 2010 aasta oktoobris sisaldas ka relva kasutamist, kuigi vaid paukpadrunit. Eesti politsei kogemused vägivaldsete jalgpallifännide ohjamisel on küllaltki väikesed ja seetõttu peaks lähtuma teiste riikide kogemustest, mida põgusalt ka antud uurimistöös kajastatakse.

Töö autor on püstitanud uurimisprobleemina küsimuse, et kas Eesti politsei masside ohjamise taktika jalgpallikohtumistel on ennast õigustanud või vajab täiendamist ja muutmist? Selleks, et uurimisprobleemile vastus leida on autor viinud läbi ekspertintervjuud Eesti politsei masside ohjamise üksuste juhtidega ja analüüsinud erinevaid teoreetilisi allikaid ja dokumente.

Töö eesmärgi saavutamiseks on autor püstitanud järgmised uurimisülesanded:

1. uurida asjaolusid mis põhjustavad vägivalla puhkemist jalgpallimängudel;
2. uurida Eesti politsei taktikalisi tegevusi massirahutustel ja jalgpallimängudel, võrreldes teiste riikidega;
3. leida täiendamist või muutmist vajavaid aspekte Eesti politsei taktikaliste tegevuste juures jalgpallikohtumistel esineda võivate massirahutuste ennetamisel ja nende ohjamisel;

Lõputöö koosneb kolmest peatükist:

1. Masside ohjamise teoreetiline ülevaade;
2. Eesti politsei taktikaliste tegevuste empiiriline uuring masside ohjamisel jalgpallimängudel;
3. Uuringutulemuste analüüs, järeldused ja ettepanekud.

1. POLITSEITAKTIKA TEOREETILISED LÄHTEKOHAD MASSIRAHUTUSTE OHU KORRAL

Mõiste masside ohjamine(juhtimine) on Eestis laiemalt kasutuses olnud aastast 2002 kui loodi Julgestuspolitsei koosseisu kiirreageerimistalitus. Kas kasutada terminit „masside juhtimine“ või „masside ohjamine“ on juba maitse küsimus. Maailmapraktikas kasutatakse nii termininit „Crowd Managment“ kui „Crowd Control“. Antud töös kasutatakse terminit masside ohjamine. Teada on, et suuritel rahvakogunemistel ja meeleavaldustel võib olukord kergesti kontrolli alt väljuda ja seda politseiametnike enda oskamatu tegevuse tõttu. Politseiametnike enda tegevus või vale sõna olukorras kus rahumeelselt alanud meeleavaldusel on oht eskaleeruda vägivaldseks, võib anda sündmuste vägivaldseks muutumiseks viimase tõuke. Mõnes olukorras oleks politsei oskusliku tegutsemisega võimalik juba pingeliseks muutuma hakanud olukorda hoopis rahustada. Rahutuses osalenud agressiivsele grupile võib ajakirjanduse kallutatud rõhuasetuse tõttu langeda vastutus ka siis, kui eskaleerumise põhjustas näiteks politsei ebasobiv reaktsioon või tegevus (Perez, et al., 2003). Masside ohjamisest rääkides tulekski aru saada sellest, kus lõpeb patrullpolitseiniku töö ja millal saab alguse masside ohjamiseks eriväljaõppe saanud politseiametnike töö. Masside ohjamisega on seotud väga palju erinevate funktsioonidega politseiametnikke. On (sõltuvalt riigist) eraldi jäädvustajad-dokumenteerijad, läbirääkijad, erisõidukite meeskonnad nagu veekahur jne., kinnivõtjad, menetlejad, luurajad, erivarustusega politseinikud, tavavormis politseinikud, snaiprid, granaadiheitja meeskonnad, koerajuhid, konvoid jne. Nende kõigi roll muutub vastavalt olukorra eskaleerumisele vägivaldsemaks või vastupidi. Kui on tegemist tavaolukorraga, ehk rahumeelse meeleavaldusega, siis on peamine töö läbirääkijatel kes suhtlevad aktiivselt meeleavaldusest osavõtjatega, samuti tavavormi kandvatel politseiametnikel. Mida enam mingi olukord vägivaldsemaks muutub seda enam aktiveeruvad erinevad eriotstarbelised politseiametnikud ja seda olulisemaks muutub suurema jõu näitamine ja rakendamine.

Järgnevalt tabelist on näha kuidas politseilised tegevused muutuvad vastavalt rahvamassi käitumise muutumisele. Mida vägivaldsemaks muutub rahvas, seda enam jõulisemaks muutub ka politsei taktika. (vt. tabel 1 lk.9)

Tabel 1. Politseiliste tegevuste ja rahvamassi tüübi seosed

Politsei tegevus	Jälgimine (informatsiooni kogumine ja analüüs)	Verbaalne mõjutamine, (Suhtlemine ja koostöö)	Passiivse jõu kasutamine (Suunamine, blokeerimine või laialiajamine)	Aktiivne jõu kasutamine (kinnipidamine, ümberpiiramine, erivahendeid kasutades laiali ajamine)
Rahvamassi tüüp				
Tavaline (ruum ja inimesed)	x			
Uudishimulik (ruum, inimesed, ajend)	x	x		
Ärritatud (ruum, inimesed, ajend, emotsioon)	x	x	x	
Agressiivne (ruum, inimesed, ajend, emotsioon, destrukttiivne)	x	x	x	X

1.1 Massirahutused ja nende liigitamine

Massirahutus on sotsiaalne sündmus, mis sisaldab küllaltki spontaanset kollektiivse vägivalla puhangut, mis on suunatud vara, isikute või autoriteedi vastu. Massirahutused ei ole singulaarsed sündmused või momendid ajas ja ruumis, vaid sündmused millel on olemas „enne“, „ajal“ ja „peale“ (Barnshaw, 2008). Sellest lähtuvalt peab politsei ka arvestama oma taktikate valikul, ehk siis ei saa valida ainult sellist taktikat mida saab kasutada massirahutuse puhkemisel, vaid tuleb mõelda ka ennetava ja järeltegevuse peale. Kuigi massirahutus on enamasti spontaanne ja ootamatu sündmus, võivad sellel algstaadiumis siiski olla teatavad juhtfiguurid/provokaatorid, kuid massirahutuse edasi arenedes ei suuda nad seda enam kontrollida. Uuemad uuringud on näidanud siiski, et enamus massirahutusi on eesmärgipärased ja suuna-

tud kellegi/millegi konkreetse vastu ja nende alla võib kindlasti liigitaga ka enamuse jalgpalliga seotud massirahutustest.

Põhjusi miks massirahutused üldse tekivad on väga palju, olgu nendeks siis poliitilised, rassilised, majanduslikust olukorrast, diskrimineerimisest või muudest põhjustest tingitud asjaolud. Spordiürituste puhul on tegemist pigem erinevate subkultuuride kokkupõrkega. Erilist tähelepanu tuleks pöörata asjaolule, et enamuse massirahutustes osalevaid inimesi on noored mehed. Seda seetõttu, et noored inimesed on elus edasipürgivamad ja lootusrikkamad selle osas mida nad elus veel saavutada võivad. Kui need lootused blokeeritakse siis muutuvad nad kibestunuks. Noored inimesed on vähem kannatlikud ja ei soovi aastaid oodata, enne kui midagi paremuse poole muutub. Nad tahavad, et maailm muutuks täna, mitte homme. Samuti ei suuda noored inimesed leppida nii kergelt teadmise, et nad oma eesmärgid elus ei saavuta ja soovivad tagasilööki vastu võidelda (Nielsen, 2013).

Eksisteerib kolm põhilist tüüpi massirahutusi. Esimene oleks kogukonnakeskne massirahutus, kus vägivald esineb erinevate vastanduvate inimgruppide vahel ja põhjuseks võib olla näiteks rassiline, etniline või usuline vastandumine. Kuigi politsei võib väga jõuliselt sekkuda nende gruppide vägivallatsemisesse, siis ei pöördata ühiselt politsei vastu, vaid üritatakse sellest hoolimata omavahel vägivallatseda. Teiseks võib nimetada proteste mis on suunatud mingi konkreetse poliitika vastu. Erinevalt eelmisest massirahutuse tüübist on siin omavahel vastanduvateks poolteks meeleavaldajad ja politsei. Viimaseks ja vahest kõige levinumaks massirahutuse tüübiks on mingisuguste pidustustega kaasnevad rahutused, olgu selleks siis kasvõi meistritiitli saavutamise mõnel spordivõistlusel ja sellega kaasnev vastava meeskonna poolehoidjate märatsemine (Barnshaw, 2008). Erinevad uuringud on tõestanud, et märatsevaks rahvamassiks peale spordivõistluse lõppemist, on tihtipeale just võidu saavutanud meeskonna poolehoidjad, kuna nende organismis toimub suur testosteroonitaseme tõus, samal ajal kui kaotajaks jäänud meeskonna poolehoidjate organismis selle tase langeb ja inimesed muutuvad apaatsemateks (Brooks & Turner, 2012, p. 181). See teooria võib anda osalise seletuse sellele miks jalgpallimängudel rahutused tekivad, kuid on ka mitmeid teisi inimkäitumist mõjutavaid tegureid.

1.2 Massirahutuste tekkepõhjused jalgpallimängudel

Eksisteerib hulgaliselt erinevaid teooriad selle kohta, mis sunnib teatavat gruppi inimesi enese emotsioone vägivaldselt välja elama. Autor annab allpool lühiülevaate sellise vägivalda mõningatest tekkepõhjustest. Mõningatest seetõttu, et põhjuseid võib olla äärmiselt palju ja kõiki ei ole antud uurimistöö raames võimalik käsitleda. Sellises olukorras on inimestel tekkinud juba tugevam grupisolidaarsuse tunnetus, kuna toetatakse sama meeskonda, kantakse samu fännisärke ja loodetakse mängust sama tulemust. Samuti saabub võidujoovastus või pettumus ühisel põhjusel. Tihti peale puhkevad rahutused juba enne, kui mäng on jõudnud alata ja seega ei saa siin alati süüks panna ühe osapoole jaoks ebasobivat tulemust mängust. Põhjuseid vägivaldaks võib olla erinevaid, olgu selleks siis alkohol, rassism, poliitilised põhjused jne. Erinevatele koondiste ja klubide jalgpallikohtumistele elab kaasa üle maailma miljoneid fänne, kuid enamus neist ei ole kunagi kellegi vastu kätt tõstnud.

Jalgpallipubliku vägivaldne käitumine, mida tuntakse „huligaanitsemine“ nime all on olnud üle maailma tuntud fenomen juba sellest ajast, kui mäng avalikkuse ette toodi (Dunning, et al., 1986). Juba aastakümneid on jalgpallifännid põhjustanud rahutusi nii staadionitel, kui väljaspool staadione ja seda peaaegu kõigis riikides kus jalgpalli mängitakse. Põhilised kuus rikkumist mis leiavad aset staadionitel on:

- 1.verbaalne—laulmine, mõnituste, roppuste ja solvangute karjumine;
- 2.šestikuleerimine—teiste suunas ähvardavate või solvavate šestide tegemine;
- 3.loopimine— juhuslike sihtmärkide suunas selliste esemete loopimine nagu näiteks toit, jook, kivid, pudelid, katkised toolid, mobiiltelefonid;
- 4.trügimine— staadionile või väljakule trügimine/tormamine ja katse purustada väravaid, et sisse või välja pääseda. Mõlemad tegevused võivad põhjustada paanikat ja seoses sellega vigastusi või surma jalgealla trampimise tõttu;
- 5.vara hävitamine— helisüsteemide pikali löömine, jalgpallistaadioni muru rikkumine ja teiste vara või jalgpallistaadioni osade põletamine või hävitamine;
- 6.füüsiline vägivald— sülitamine, löömine, tõukamine, rusikavõitlus, pussitamine ja tulistamine. (Madensen & Eck, 2008)

Asjaolud mis mõjutavad eelpoolmainitud õigusrikkumiste esinemist on:

1. Jalgpallikohtumise toimumispaiga omadused- nähtavus staadionile, müratase, istumiskohade paigutus, koha reputatsioon, staadioni temperatuur, staadioni asukoht;
2. Omadused mis iseloomustavad konkreetset sündmust- pealtvaatajate demoraafiline eripära, sündmuse olulisus, korraldamise kvaliteet, alkoholi kättesaadavus, rahvaarv, ürituse pikkus ja meeskondade käitumine;

3. Korraldava meeskonna omadused- väljaõpe, kogemus, nähtavus, suhtlemine/kommunikatsioon. (Madensen & Eck, 2008).

Viimase aja arengud selles subkultuuris on aga näidanud, et üha enam liigub vägivald jalgpallistaadiumitelt kaugemale ja seda just seetõttu, et vältida politseipoolset tuvastamist ja sekku- mist (Armstrong & Giulianotti, 2002). See fenomen on põhjustanud vigastusi ja surmasid, samuti varalist kahju nii sees kui väljapool staadione (Guttman, 1986). Heyseli staadioni katastroof 1985 aasta mais, kus hukkus 39 pealtvaatajat (Itaalias), on kõige suurema hukkunu- te arvuga jalgpallihuligaansusega seotud tragöödia, mida Euroopa on näinud (Gow & Rookwood, 2008). Palju intsidente on juhtunud ka väljapool staadione. Näiteks tapeti 1997 aasta märtsis Ajaxi meeskonna poolehoidja ühel kiirte ääres paikneval tühermaal, kus toimus varasemalt kokkulepitud kaklus Feyenoordi ja Ajaxi jalgpalliklubide toetajate vahel (Guttman, 1986). Samuti pussitati Istanbulis 2000 aasta aprillis surnuks kaks Leeds Unitedi meeskonna poolehoidjat ja seda vahetult enne, kui pidi algama jalgpalli Meistrite Liiga koh- tumine Leeds Unitedi ja Galatasaray vahel (Sugden, 2002). 2007 aastal tapeti politseinik Sit- siilia Derby ja Palermo vahelise kohtumise tõttu tekkinud massirahutustes ja see põhjustas omakorda Itaalia liigas mängude peatamise mõneks ajaks (Stead & Rookwood, 2007). Jalg- pallihuligaansus on põhjustanud surmasid ka Inglismaal. Näiteks 1998 aasta märtsis tapeti Fulhami poolehoidja väljaspool staadionit hoobiga pähe (Hatherall, 1998, p. 78). Lisaks võib veel mainida Nottingham Foresti toetajat, kes tapeti Burnley's 2003 aastal ja Charltoni poole- hoidjat, kes tapeti Charltoni ja Tottenhami poolehoidjate vahelistes vägivaldsetes kokkupõr- getes 2006 aasta septembris (Payne, 2006). Need on paraku vaid mõningad näited ja seda kurba nimekirja võib jätkata veel pikalt.

Eelpoolmainitud juhtumite valguses on see fenomen (jalgpallihuligaansus) saavutanud suure meediatähelepanu. Esineb teooriaid mis väidavad, et jalgpallihuligaanide tegevuse kajastami- ne meedias on olukorda isegi hullemaks teinud, näidates huligaanide tegevust sellises valgu- ses mis nende ridu on pigem tugevdanud (Redhead, 2008). Siiski, Welsh (1999) vaidleb selle- le väitele vastu ja väidab, et meedia mõju ei ole siiski olnud ainult negatiivne, kuna see on sundinud jalgpalliringkondi ja valitsusi jalgpallihuligaansuse probleemiga tegelema. Kuigi Scott ja Pearson (2007) õigustatult väidavad, et selline „surve“ on osutunud vastupidiseks soovituks, osaliselt meedia ebaoproportsionaalsele sündmuste kajastustele, on valitsused pide- valt uuendanud politseilisi taktikaid ning seadusi ja karmistanud karistusi, et ära hoida jalg- pallifännide vägivaldset käitumist (Pearson, 2002, pp. 1-10). Hoolimata sellistest arengutest

politseilistes tegevustes ja seadusloomes, jätkub jalgpallifännide vägivallatsemine (Gow & Rookwood, 2008). Jalgpallihuligaansust peetakse suuresti siiski „sotsiaalseks probleemiks“ ja seetõttu üritatakse nii üldisest kui akadeemilisest vaatenurgast leida vastust sotsioloogilisele küsimusele, et miks see eksisteerib. Kindlasti on süüdi nn. massipsühhoos mis haarab endasse ka sellised jalgpallifännid, kellel enne mängu ei olnud mingisugustki kavatsust vägivaldseks käitumiseks, kuid on siiski alid negatiivsetele mõjudele.

1.3 Jalgpallifännid ja nende liigitamine

Jalgpallikohtumistele kaasa elama tulnud fänne on erinevaid. Suur hulk on selliseid, kes on konkreetse klubi või koondise tulised poolehoidjad ja sätivad oma elu jalgpalli järgi, teised jälle on passiivsemad, kuid siiski loodavad siiralt toetatava klubi/koondise võitu. Samas on olemas ka grupp jalgpallihuligaane, kes reisvad kaasa teatava klubi või koondisega nii kodu kui välismaal, kuid samas jätab neid jalgpallikohtumise lõpptulemus suhteliselt ükskõikseks ja kohale on tulnud vaid selleks, et ennast vägivalda läbi välja elada ja mängu lõpptulemus ei ole vägivalda ennetamise seisukohast nii oluline. Tihtipeale lepitakse kokku veristes massiaklustes teise klubi või koondise samalaadse fännigrupiga ajal ja kohas mis ei ole isegi kuidagi seotud jalgpalliga.

Küllaltki levinud on jalgpallifännide kategoriseerimine nende mõjutatavuse ja vägivaldsuse järgi „A“, „B“ ja „C“ kategooria fännideks. Sellist liigitamist kasutab ka NPIA (National Policing Improvement Agency) Suurbritannias ja enamus Euroopa riike üldisemalt.

Valdav enamus jalgpallifänne kuuluvad „A“ kategooria fännide hulka ja ei kujuta endast erilist ohtu avaliku korra rikkumiseks. „B“ kategooria fännid kujutavad endast juba teatavat ohtu avaliku korra tagamise seisukohalt, kuna neid peetakse isikuteks, kes kasutavad ära võimalust avaliku korra rikkumistest osa võtta kui sellised võimalused peaksid avanema. Kõrgeima riskiastmega on „C“ kategooriasse kuuluvad jalgpallifännid, kes organiseerivad ja aktiivselt otsivad võimalusi avaliku korra rikkumisteks ja sealhulgas ka massirahutuste tekitamiseks.

Sellest tulenevalt üritatakse nii Suurbritannias kui ka mujal Euroopas paigutada taktikalisi „märulipolitsei“ üksusi just „B“ ja „C“ kategooria fännide lähedusse. Samal ajal kui selline kategoriseerimine on kasulik, võib see tekitada ka teatavaid probleeme. Esiteks võivad erinevad üksused mõista kategoriseerimist erinevalt ja see tekitab segadust fännidega tegelemisel.

Teiseks on fännide kategoriseerimine dünaamiline tegevus ja sõltuvalt üritusest võivad nii „B“ kui „C“ kategooria fännide arv olla pidevas muutumises ja sellest tulenevalt tekivad probleemid ka politseiliste taktikaliste tegutsemismeetmete valikul. Kolmandaks võib see luua ka teatava negatiivse eeldamise juba ainuüksi nende käitumisele tuginedes. Näiteks oli olukord kus „B“ kategooria fännid jõid ja lärmasid ühes baaris ja seda nähti kui „ohtu“, kuid samal ajal samalaadses tegevuses teiste inimgruppide poolt teistes baarides ei nähtud mingisugust ohtu ja seda peeti normaalseks käitumiseks. (Stott & Adang, 2003).

Seda kõike tuleb fänne kategoriseerides arvesse võtta ja samuti jalgpallikultuurilisi iseärasusi. Näiteks Inglismaa ja Šotimaa jalgpallifännid armastavad tarvitada suures koguses alkoholi enne mängu, kuid enne jooma hakkamist külastada ka kohalikke vaatamisväärsusi. Nende lärmaka ja alkoholijoobes oleku tõttu kiputakse neid ennatlikult „B“ kategooria hulka liigitama, kuigi selleks ei pruugi põhjust olla. Pigem tekitavad nad probleeme staadionitel, kuna joovad linnas viimase minutini ja seetõttu saavad staadionile liiga hilja, mistõttu tekib suur surve sissepääsuvärvatele (see ei ole vahest nii suur probleem näiteks Inglismaal, kus staadionite sissepääsud on ehitatud selliselt, et sealt läbi pressimine massiga on võimatu, kuid Eesti staadionitel võib see kujutada endast probleemi). See surve annab sissetrügimise võimaluse neile isikutele, kellel ei ole piletit ja kes seetõttu just sissetrügimise võimalust ootavad. Selline näide on olemas Eesti-Inglismaa mängust 12. oktoober 2014, kus tosinkond ilma piletitä inglast kasutasid ära turvafirma nõrkuse ja jooksid staadioni tribüünidele, hõivates seal pileti ostnud pealtvaatajate istmed ja tekitades sellest tulenevaid konflikte. Olukorra lõpetas politsei sekkumine, kes piletitä fännid staadionilt minema toimetas. Sissejooksnud piletitä isikud mõistsid oma rikkumist ja olid olukorraga leppinud ning mingit suuremat konfliktist ei tekkinud. Alati ei lähe asjad paraku siiski nii hästi ja konfliktid on kerged puhkema erinevatest asjaoludest tulenevalt.

„Osa inimesi arvavad, et jalgpall on elu ja surma küsimus. Ma kinnitan teile, et tegemist on millegi palju tõsisemaga“ Bill Shankly.

1.4 Konfliktide tekkimine ja eskaleerumine

Kuigi politsei resoluutne vastus igasugusele huligaanitsemisele on oluline siis ei saa politsei tihtipeale aru sellest mis tegelikult põhjustab vägivalda eskaleerumist. Näiteks kui suunatakse suurt hulka jalgpallifänne peale mängu staadionilt eemale (eriti just Euroopas toimuvatel

võistlustel) siis reageerib politsei tihtipeale selliselt, justkui kõik mängu vaatamas käinud fännidest oleks huligaanid. Politsei taktikaline tegutsemine paistab välja selliselt nagu oleks tegemist ühtse vägivaldse rahvamassiga, kuigi see enamasti nii siiski ei ole. Vägivald võib puhkeda nii vastasmeeskonna fännide provotseerimise tagajärjel, kui ka ebaproportsionaalse politseilise tegevuse tõttu. See võib põhjustada olukorra kus vägivaldseks muutuvad ka need jalgpalli vaatamas käinud inimesed, kellel algselt mingit sellist kavatsust ei olnud, kuid kes mingil hetkel hakkavad tundma, et vägivald on õigustatud või isegi vajalik. Kui koos on suur hulk fänne ja politseilised tegevused kontrolli alt väljas siis võib rahumeelne olukord eskaleeruda kiiresti vägivaldseks. Politseil on tihtipeale oma osa vastutusest, kui jalgpallifännid muutuvad vägivaldseteks. (Stead & Rookwood, 2007).

Sellest tulenevalt on oluline, et politsei mõistaks kultuuriruumi millest kohale saabunud jalgpallifännid tulevad. Eelpool sai kirjeldatud Inglismaa ja Šotimaa fänne, kes on harjunud enne mängu ohtralt alkoholi tarvitama ja on lärmakad. Samas on neile fännidele solvav ja provotseeriv, kui neid sellest tulenevalt ei lubata pubidesse või suletakse nende saabumise ajaks kohalikud vaatamisväärsused ja sellest tulenevalt võib tõusta nendega seotud ohuaste. Siinkohal on oluline ka politseipoolne kommunikatsioon, et riski maandada ja fännidele tuleks selgitada, et neile on oluline jõuda staadionile aegsasti.

Teine oluline faktor on politseijõudude proportsionaalne kasutamine. Politsei kasutab nende endi poolt määratud ohuastet, et politseijõudude ebaproportsionaalset suurust demonstreerida, kuid ei võeta arvesse fännide enda arusaamist asjaoludest ja mis mulje neile nende endi arva-tes äärmiselt suurte politseijõudude nägemine tekitab. Näiteks Meistrite Liiga mängus OSC Lille ja Manchester Unitedi vahel nägid fännid endid kui väga väikest või üldse mitte mingisugust ohtu kujutavat faktorit ja see kajastus ka kohaliku jalgpalli luureohvitseri raportis. Ometi märgistati see mäng kui „kõrgendatud riskiga“ kohaliku politseijuhi poolt ja umbes tuhat täies märulivarustuses politseinikku oli rivistatud Manchester Unitedi fännide ligidusse. Seda tõlgendasid fännid enesele kui ebaproportsionaalset tegevust ja nägid selles isegi ohtu enesele ja tänu sellele triivis kogu olukord suurema konflikti poole. Tasakaalu leidmine selle vahel mida fännid peavad „ebaproportsionaalseks“ ja mida politsei peab vajalikuks on just see oluline võti mis tagab efektiivse avaliku korra tagamise seoses jalgpallikohtumistega (Stott & Adang, 2003). Konflikte võib tekkida ka põhjustel mida politsei võiks ette näha, kuid mingil põhjusel ei ole seda teinud. Toimumas oli Eesti-Šotimaa mäng ja Eesti politsei üksused julgestasid šotlaste rongkäiku Raekoja platsilt Lilleküla staadionile. Kõik möödus rahulikult,

kuni selle hetkeni kuni jõuti raudtee alt läbi mineva tunnelini, mis viis staadioni juurde ja oli ainuke ametlik raudtee ületamise koht seal piirkonnas. Probleem oli selles, et šoti fänne oli sadu ja see tunnel selline, et kaks inimest kõrvuti käima ei mahtunud, lisaks oli ilm vihmane ja mudane ja hämar. Seega keeldus suur osa Eesti politsei poolt saadetud võõrfänne sinna mudasesse ja pimedasse läbikäiku sisenema ja konflikti tekkimine ei olnud kaugel.

Detailne Sotsiaalse Identiteedi Mudel (ESIM) väidab, et kollektiivne käitumine massiüritustel on normatiivne. ESIM'i järgi on need normid esiletõusva sotsiaalse identiteedi jagamise tulemus, mida rahvamassi liikmed omavahel jagavad. Mis puudutab kognitiivseid sotsiaalseid kategooriaid siis on see sotsiaalne identiteet esindatud grupis indiviidi tasemel. ESIM väidab, et rahvamassi liikmete sotsiaalne identiteet on seotud grupisiseste suhetega mis on määratletud õigusjärgsuse ja võimuga (Tajfel & Turner, 1979).

Sotsiaalne identiteet on siin defineeritud kui kognitiivne mudel (või ettekujutus) jagatud positsioonide õigusjärgsusest sellises sotsiaalses kontekstis ja siit tulenev ettekujutus kollektiivse tegevuse seaduslikkusest (Drury & Reicher, 2000). Sellele järgneb see, et rahvamassi liikmete sotsiaalse identiteedi vorm ja sisu (mida mõistetakse seadusliku käitumise all) võivad radikaalselt muutuda, sõltuvalt sellest kuidas politseilised tegevused massiürituse ajal muudavad grupisiseseid suhteid. ESIM pakub välja, et vormi ja sisu muutused rahvamassi liikmete sotsiaalses identiteedis viivad muutusteni selles, et kes ja milline käitumine (ideed) hakkavad rahvamassis domineerima ja milline kollektiivse käitumise ilming tekib peale seda. Seega, samal ajal kui ESIM aktsepteerib, et rahvamassi liikmete sotsiaalne identiteet on oluline peegeldus grupisisestest suhetest rõhutab ta ka seda, sotsiaalsel identiteedil põhinev kollektiivne käitumine võib muuta grupisisest konteksti ja seda eriti just politsei tõttu. Seetõttu teeb ESIM ettepaneku, et selleks, et mõista massiürituste dünaamikat on vajalik uurida ja ettekujutada massipsühholoogiat kui pidevalt muutuvat grupisisest protsessi milles võib väga oluline roll olla ka politseilistel tegevustel. Üks selle analüüsi võtmetähtsusega element oli esile tõsta ja rõhutada suurt erinevust mis esines selles kuidas Itaalia politsei ja Briti jalgpallifännid tõlgendasid ja mõistsid ühte ja sama grupisisest käitumist. Olukorras kus rahumeelsed Inglismaa jalgpallikoondise toetajad pidasid endid huligaanidest erinevaks ja käitusid endi arvates vastavalt seaduse normatiividele (näiteks laulsid valjuhäälselt suurtes gruppides), kogesid nad siiski seda, et politsei nägi ja kohtles neid samamoodi kui ohtlikke jalgpallihuligaane (Stott, et al., 2007). Teine olulise tähtsusega tegur Stott'i ja Reicheri (1998.a) analüüsis oli ettepanek/vihje, et need asümmeetriad olid olulised ühe grupi võime tõttu (nt.politsei) rakendada

nende arusaamist kontekstist teisele grupile (nt. Inglismaa jalgpallifännid) läbi suhteliselt konkreetsete sündi kasutatavate politseiliste tegevuste (nt. kumminuiadega ründamine). Selline tegevus põhjustas selle, et suur hulk tavalisi Inglismaa jalgpallifänne liitus huligaanidega, kuna neil tekkis ühine „ohvri“ tunnetus ja veendumus politseile kättemaksmise õigustatuses. Selline kättemaks tekitas lumepallina eskaleeruva konflikti mis päädis suuremõõtmeliste massirahutustega. Teisisõnu tekitas politsei eeldus ühiselt vägivaldsest jalgpallihuligaanide massist täidmineva ennustuse nende enda poolt valitud strateegia ja taktika tõttu, mis valiti jalgpallifännide sotsiaalselt identiteeti ühtsena võttes. Nendele rahvamassides esinevate protsesside analüüsidele tuginedes on ESIM välja arendatud ka läbi analüüside mis puudutab politsei arusaamist ja strateegiaid massiürituste korral (Stott, et al., 2007). ESIM'i uuringut ei ole siiski veel piisavalt kasutatud ja ja massiürituste uuringud on põhinenud kvalitatiivsete andmete analüüsil ja seetõttu ei saa pakkuda kvantitatiivseid mõõtmisviise mis puudutab politseiliste tegevuste seoseid rahvamassi käitumisega konkreetsete massiürituste korra (Stott, et al., 2007). Autorile teadaolevalt ei ole ka Eesti Politsei erinevate üksuste tegevused provotseerinud ühegi massirahutuse puhkemist jalgpallikohtumiste ajal või kusagil mujal, kuid teadaolevalt ei ole politseiliste tegevuste mõju rahvamassi käitumisele Eesti Politsei poolt ka piisavalt uuritud. Pigem keskendutakse ikkagi erinevate klubide või koondiste omavahelise provotseerimise võimalustele. Suurbritannia politsei kogemustele tuginedes võib veel näiteks tuua, et kui saavutatakse tasakaal politseiliste tegevuste ja fännide tegevuse vahel siis sellel on ka spetsiifilised psühholoogilised ja käitumiseärasused fännide eneste seas. Esiteks psühholoogilisest vaatevinklist mõistavad fännid politseiliste tegevuste seaduslikkust ja vajalikkust seoses suure rahvahulgaga. Teiseks hakkab käitumise tasandil toimuma nn. „grupisiseseid politseiliste tegevused“, olgu selleks siis enese eraldamine „huligaansest elemendist“, nende antisotsiaalse tegevuse mitte toetamine või suisa halvustamine ja üldine püüe vältida konflikti puhkemist (Stott & Adang, 2003). Niikaua, kuni ei ole toimunud vägivaldseid intsidente peaks politsei olema siiski avatud ja sõbralik, ning „kivinäod“ jätma vägivaldsete massirahutuste mahasurumiseks.

1.5 Rahvusvahelise koostöö olulisus seoses jalgpallimängudega

Rahvusvahelise koostöö osatähtsust erinevate riikide politseiüksuste vahel jalgpallikohtumiste ajal ei saa üle tähtsustada. Eestil on juba pikaajaline kogemus erinevate välisriikide politseiini-

ke võõrustamisest. Suurema ohuastmega rahvusvahelisel jalgpallikohtumisel Tallinnas on Inglismaa politseinikud oma tavavormis teinud Tallinna vanalinnas jalgsipatrulle koos Eesti politseinikega. Sellise koostöö eesmärk on võtta siia saabunud võõrriigi fännidelt ära anoniimsuse ja karistamatuse tunnetus, mis võib võõrasse riiki saabudes tekkida ja ühtlasi aitab lahendada ka võimalikke kultuurilisi probleeme.

Näide heast koostööst erinevast rahvusest pärineb F.C Boavista (Portugal) ja Manchester United (Inglismaa) omavahelisest kohtumisest, kus Manchester Unitedi fännid rullisid väliterassil lahti suure lipu kirjaga “Tony O’Neil’s Red Army”. Kohalik politseioperatsiooni juht tõlgendas seda kui üleskutset ManU fännidele massirahutuste algatamiseks peale mängu. Kohal oli aga Suurbritannia jalgpalli luureohvitser (FIO), kes selgitas olukorra ohutust politseioperatsiooni juhile. Tänu sellele suudeti ära hoida politseijõudude ebaproportsionaalne kasutamine ja võimalik, et ka konflikti tekkimine ManU fännide ja politsei vahel (Stott & Adang, 2003). Võimaluse avaliku korra tagamiseks seoses jalgpallimängudega võõrriigi territooriumil annab KorS:

§ 3. Rahvusvaheline koostöö

(1) Välislepingu alusel võib kaasata avaliku korra tagamisele Eesti Vabariigi territooriumil teise riigi haldusorgani. Kaasatud organil on Eesti territooriumil pädevus ja volitused välislepingu kohaselt.

2005.a 27. mail kirjutasid seitse riiki alla Prüm lepingule, mille eesmärgiks sai tõhustada piiriülest koostööd, iseäranis terrorismi-, piiriülese kuritegevuse ja illegaalse immigratsiooni vastase võitluse valdkondades.

Lisaks kõigele muule löi leping riikidevaheliste ühisoperatsioonide protseduurid, mille alusel saab üks liikmesriik kaasata teise liikmesriigi asjassepuutuvat asutust oma riigi territooriumile avaliku korra ja julgeoleku tagamisele ning kuritegevuse tõkestamisele. Ühisoperatsioone saab viia läbi ühispatrullide või muudes vormides.

Prüm otsuse artikkel 17 rakendamisel on riikidel soovitatav tagada „et vastuvõttev riik annab (siseriikliku õigusakti või kahepoolse riikidevahelise lepingu alusel) teise riigi ametnikule õiguse iseseisva meetmete rakendamise õiguse“.

Piiriüleste operatsioonide (cross-border operation - CBO) kohta puudub Euroopa Liidus õiguslik määratlus. Piiriüleste operatsioonide käsiraamatus soovitatud määratlus ei ole õiguslikult siduv. Selle kohaselt mõistetakse piiriüleste operatsioonide all õiguskaitsealaseid operatsioone, mille puhul ühe liikmesriigi korrakaitseametnikud tegutsevad (teevad koostööd) teise liikmesriigi territooriumil.

Prümi otsusega seotud vahendid:

1. Ühisoperatsioonid (oluline on silmas pidada, et ühispatrullid võivad olla ühisoperatsioonide üheks vormiks);
2. Abi seoses massikogunemiste, katastroofide ja tõsiste õnnetustega (võib sisaldada ametiisikute, spetsialistide ja nõuandjate kohale saatmist ja vajadusel tehnikaga abistamist);
3. Abi kriisi (terrorismivastane võitlus) olukorras (Atlas) - (reguleeritud Atlase otsusega, mitte Prümi otsusega).

Ühisoperatsioonide läbiviimisel on ainult kaks eesmärki:

1. tagada avalik kord ja julgeolek;
2. ära hoida kuritegelikud õigusrikkumised.

On sätestatud, et volituste kasutamine on võimalik üksnes asukohariigi suuniste alusel ja asukohariigi ametiisikute juuresolekul. Mitmed Prümi lepingu punktid annavad aluse ka välisriigi politseinike kaasamiseks seoses jalgpallimängudega. Eesti politseinike kogemused on näidanud, et selline koostöö on väga vajalik ja eriti tõhus on see olnud Inglismaa politseinikega, kes on saabunud Eestisse seoses vajadusega abistada Eesti politseid Inglismaa fännidega suhtlemisel ja ohumärkide tuvastamisel.

1.6 Kommunikatsioon

Jalgpallifännidega suhtlemiseks on palju erinevaid võimalusi ja seda just viisides mida politsei saab kasutada, et oma sõnum kohale toimetada. Olgu selleks siis SMS sõnumite saatmine staadioni ligiduses viibivate inimeste mobiiltelefonidele, et neile reegleid tutvustada, või rongi/lennujaama vastuminek saabuvatele võõrfännidele ja neile asjakohaste flaierite jagamine või olgu selleks siis kasvõi suurte elektrooniliste tabloode kasutamine jalgpallikohtumisega seotud paikades. Rahvamassidega suhtlemiseks on loodud isegi spetsiaalseid mobiilirakendusi. Kuid ekspertide hinnangul ei suuda siiski miski asendada vahetut suhtlemist rahvaga.

Rahvaga suhtlemine on masside ohjamise väga oluline osa ja seda eriti just kõrgema riskiga ürituste puhul. Paraku on akadeemiline kogemus sellel teemal killustatud ja sealt on raske konkreetseid soovitusi välja lugeda, kirja pandud praktiline kogemus ei ole avalikult kättesaadav ja tihti on vajalik info kättesaadav vaid kellegi isikliku kogemuse kaudu. (de Vries, et al., 2013). Kommunikatsiooni all antud töös käsitletakse just taktikalist kommunikatsiooni mis toimub jalgpallifännidega vahetult kas siis nende kogunemiskohas või staadionil. Taktikalise kommunikatsiooni tähtsust politsei taktikaliste meetmete hulgas ei tasu kindlasti alahinnata, kuna tihtipeale on see võõrriigist saabunud jalgpallifännidele esmaseks kontaktiks võõrustajariigi politseiga. Eesti politsei sai selle tähtsusest aru juba mõned aastad tagasi ja on soetatud ka spetsiaalne ja võimas ruupor/valjuhääldite süsteem (Sound Commander), et oleks võimalik kohapeal suurema rahvamassiga suhelda. Taktikalise kommunikatsiooni käigus tekitatakse esmane kontakt ka võõrriigist saabunud jalgpallifännide juhtfiguuridega (kui sellised eksisteerivad). Tihtipeale on see politseipoolne võimalus pakkuda fännidele eskorti staadionile, et nende rongkäik mööduks vahejuhtumiteta. Igakord ei ole see siiski võimalik vastasfännide vaenuliku meelestatuse tõttu politsei vastu. Hea näide sellest on 11. Juuli 2014 toimunud Nõmme Kalju ja Lech Poznani vaheline kohtumine Tallinnas Kadrioru staadionil. Politseile oli teada Lech Poznani fännide kogunemise aeg Raekoja platsil ja Eesti politseile oli abiks ka kaks kolleegi Poolast. Katse luua kontakt Poola klubi toetajatega ebaõnnestus täielikult, kuna kahe Poola politseiniku sõnul (saadeti looma esmast kontakti) ei soovi Poola klubi fännid midagi teada ei Poola ega Eesti politseinikest ja igasugune edaspidine kontakti loomise katse võib lõppeda vägivallaga. Lisaks niigi Poola fännide ebasõbraliku meelestatuse vastu igasuguste võimuesindajate suhtes valas õli tulle ka asjaolu, et samal päeval oli Eesti politsei vahistanud 11 Lech Poznani toetajat huligaanitsemiste eest Tallinnas. Seega ei jäänud Eesti politseil muud üle kui jälgida Lech Poznani toetajate rongkäiku väikeselt distantsilt, et ära hoida suuremaid õigusrikkumisi, kuid samas hoiduda vägivallale provotseerimisest. Kahjuks ei ole Eesti politseil veel teisi tehnilisi vahendeid oma sõnumite edastamiseks fännideni, nagu näiteks teisaldatavad elektroonilised tablood, mida kasutavad küllaltki aktiivselt Suurbritannia politseinikud.

Taktikalise kommunikatsiooni nõrgaks küljeks võib pidada Eesti politsei juures seda, et nn. läbirääkijad, kellele antakse ruuporid, et otsida esmast kontakti jalgpallifännidega ei ole saanud vajalikku koolitust. Enamasti on nendeks kiirreageerimistalituse ametnikud, kelle ainuke ruuporite/helivahendite kasutamise koolitus on olnud see, et kuidas neid sisse ja välja lülitada,

kuidas patareisid vahetada või akud täis laadida, kuid puudub spetsiifiline väljaõpe, et mida, millal, kuidas ja kus öelda.

“Kommunikatsiooni kõige tähtsam oskus on kuulata seda mida välja ei öelda. Ridade vahelt lugemine on elukestev õpe“ Shannon L. Alder

1.7 Jõu näitamine vägivalda ennetamise eesmärgil

Tihti peale ei anna taktikaline kommunikatsioon soovitud tulemust, nagu oli ka eespool kirjeldatud Lech Poznani klubi toetajate käitumisest näha Tallinnas. Sellisel juhul on järgnevas taktikaliseks sammuks võimalike suuremate õigusrikkumiste ennetamiseks politseijõudude isikkoosseisu ja tehnika näitamine, et juba eos võtta võimalikelt jalpallihuligaanidelt soov oma kuritegelikke kavatsusi teoks teha. Hea näide sellisest taktikast on Saksamaa, kus ei peljata näidata politsei suurt jõudu, et ennetada igasugust puhkevat vägivalda, kuid Saksamaa taktikat kirjeldab autor uurimistöös osas mis käsitleb erinevate riikide taktikaid (loomulikult on suure jõu näitamise juures ka teatavad nüansid mis puudutavad liiga suure jõu näitamisega kaasneva võivat fännide võimalikku provotseerimist).

Üle maailma on siiski küllaltki levinud suuremate politseijõudude näitamine massirahutuste ennetamise eesmärgil. Suurim vahe on selles, et milline on selle politseiniku nähtav varustus, keda avalikkusele presenteeritakse. On riike, kes ei soovi näidata täies kaitsevarustuses märulipolitseinikke, kuna peljatakse rahvamassi provotseerimist (hea näide siinjuures on Inglismaa, kuigi viimasel ajal ja eriti peale 2011 aastal toimunud väga suuremõõtmelis ja vägivaldseid massirahutusi on ka seal hakanud see mentaliteet muutuma) ja on riike, kus ei nähta selles ohtu, kui politsei on nähtaval täies kaitsevarustuses, kiivrid vööl rippumas (Saksamaa ja Prantsusmaa näiteks) ja ei peljata ennetava meetmena näidata ka tehnikavahendeid, nagu näiteks veekahur (Saksamaa). Tsiviilelanike jaoks on ka konkreetseid formatsioone moodustavate märulipolitseinike nägemine juba piisavalt heidutav nähtus mis võib ära hoida konflikti edasist arengut. Rivdistsipliinist kinni pidavate märulipolitsei üksuste nägemine jätab mulje väga hästi välja õpetatud, distsiplineeritud ja kõigutamatust üksusest. See kas täisvarustuses politseinike näitamine ka reaalselt rahvamassi provotseerib, ei ole teaduslikult tõestatud ja seetõttu ei saa seda ka väita. Eesti politsei lähtus veel aastaid tagasi sellest, et märulipolitseinik peaks oma varustust varjama (põhiliselt Soomest saadud praktika näitel), kuid peale 2007 aasta massirahutusi vahetati Soomest soetatud ja eririietuse alla käiv suhteliselt kohmakas

varustus välja Prantsusmaalt soetatud oluliselt liikuvama varustuse vastu mida kantakse riiete peal (just jala ja käekaitsemed, kuid kehakaitse pärineb Saksamaalt). Samuti ei häbeneta enam näidata erivarustuses märulipolitseinikke ja ka elanikkonnas ei tundu nende nägemine seoses jalgpallikohtumistega enam elevust tekitama.

2. EESTI POLITSEI TAKTIKALISTE TEGEVUSTE EMPIIRILINE UURING MASSIDE OHJAMISEL JALGPALLIMÄNGUDEL

2.1 Uurimismetoodika ja valim

Empiirilise osa eesmärgiks on identifitseerida Eesti politseiüksuste taktikalised kitsaskohad masside ohjamise taktika juures mis puudutab jalgpallimängudel teostatavaid politseilis tegevusi, teha ettepanekud nende puuduste kõrvaldamiseks ja pareguse taktikalise mudeli täiustamiseks. Massirahutuse teoreetiline ülevaade ja seda mõjutavad tegurid on välja toodud antud töö esimeses peatükis koos tausta ja töö sissejuhatusena. Empiirilise osa uurimisülesandeks on kaardistada masside ohjamise üksuste taktikalised funktsioonid, ettevalmistus ja nende kogemus toetudes ekspertide arvamustele.

Uurimuse läbiviimiseks kasutab autor kvalitatiivset uurimismeetodit poolstruktureeritud ekspertintervjuu (Laherand, 2008, p. 199). antud lõputöö uurimisstrateegiaks on valitud kaardistusmeetod (Survey), kuna see:

- hõlmab kvalitatiivset andmete kogumist;
- võimaldab mõõta ootusi masside ohjamise üksuse taktikalistele oskustele;
- võimaldab välja selgitada erinevate üksuste juhtide arvamusi;

Uuringu esimeses etapis viis autor läbi masside ohjamise üksuste taktikaliste eripärade ja oskuste analüüsi. Analüüsi käigus käsitletakse Soome, Saksamaa, Prantsusmaa, Inglismaa ja Eesti masside ohjamise üksuste taktikalisi eripärasid seoses jalgpallimängudega. Valimi moodustavad riigid, kus reaalne reageerimine rahvamasside kogunemistele on igapäevane (väija arvatud Soome kust Eesti masside ohjamise taktika on alguse saanud) ent masside ohjamise põhimõtted on erinevad.

Uuringu teises etapis viis autor läbi pilootintervjuu Politsei- ja Piirivalveameti Põhja Prefektuuri korrakaitseosakonna operatiivkeskuse kiirreageerimistalituse I rühma ülemaga, mis andis sisendi ekspertintervjuude küsimuste lõplikuks sõnastamiseks. Järgnevalt viis autor läbi poolstruktureeritud ekspertintervjuud, kus valimi moodustas Eesti politsei märulipolitsei riiklike tugiüksuste (RTÜ) juhid. Valimi moodustamisel lähtus autor üksustest, kellel on kauaaegne üksusepõhine kokkutöötamine ning masside ohjamise ettevalmistus ja kogemus. Kokku intervjueriti nelja eksperti.

Poolstruktureeritud ekspertintervjuu küsimused puudutavad intervjueeritavate teadmisi üksuse taktikalistest oskustest ja nende võimekusest masside ohjamisel ja seda eriti jalgpallimängude kontekstist lähtuvalt. Küsimustiku sõnastamisel võeti aluseks kogutud politseilise tegevuse, masside ohjamise ja üksuse tegevuse teoreetilised alused ning esimeses uuringuetapis riikide juhtimismudelite analüüsitud tulemused. Intervjueeritavatele esitati neli küsimust, millel on küsimuste eesmärgist tulenevalt kindel järjekord. Intervjuu alguses selgitati töö eesmärki ning intervjuu salvestati.

2.1.1 Poolstruktureeritud intervjuude väljatöötamine

Intervjuu eesmärgiks on välja selgitada politsei masside ohjamise üksuste taktikaliste oskuste hetkeolukord ja võimalike puudujääkide kõrvaldamiseks ettepanekute tegemine.

Intervjuu küsimustiku väljatöötamisel on kasutatud märksõnu ehk mõjureid, mis kujunesid käsitletud teooria ja teiste riikide politseiliste taktikate analüüsi põhjal. Analüüsi tulemusena on autor jõudnud järeldusele, et Eesti ja valitud riikide taktikalised põhimõtted on sarnased ja seetõttu on rahvusvahelisest teoriast tulenevad märksõnad rakendatavad ka Eesti politsei taktikale masside ohjamisel. Märksõnad on uurimismetoodika osa ja nendest intervjuueeritavaid ei teavitata. Hiljem kasutatakse märksõnu kategooriate loomisel eesmärgiga selgitada välja mõjurite osakaalud.

Küsimuse nr „1. Kuidas on võimalik Teie arvates ära hoida massirahutusi ja politseipoolset provotseerimist võimalike rahutuste tekkepõhjusena?“ teoriast tulenevad lähtekohad:

Massirahutuste tekkepõhjustena võib olla palju erinevaid ja politseilistest tegevustest sõltumata asjaolusid, kuid kindlasti ei saa alahinnata politseipoolse võimaliku vale käitumise ja ressursside ebaproportsionaalse kasutamise olulisust. Siin ei lange vastutus mitte niivõrd masside ohjamise üksuste reaalikmetele, kui pigem nende tegevust juhtivate taktikalise, operatiiv ja strateegilise tasandi juhtidele. Eeltoodust lähtuvalt on võimalikud märksõnad kodeerimisel vastutus, masside ohjamise koolitus, luuretegevus ja olukorra analüüs.

Küsimuse nr „2. Kui efektiivne on Teie arvates senine politseipoolne preventiivne töö võimalike vägivaldsete sündmuste puhkemiseks jalgpallimängudel? Kas toimib taktikaline kommunikatsioon fännidega? Kas on kogemusi suuremate politseijõudude näitamisega preventiivsel eesmärgil ja selle efektiivsus?“ teoriast tulenevad lähtekohad:

Enamus suuremaid vägivaldseid korrariikumisi seoses jalgpallikohtumistega on suures osas õigete politseiliste tegevustega ennetatavad või siis on võimalik nende esinemistõenäosust vähendada. Õigete meetmete valik sõltub paljuski erinevate juhtimistasandite juhtide kogemustest. Ennetavad meetmed saab paika panna juba operatiivtasandil samavõrd kui taktikalisel tasandil ja üheskoos moodustavad nad efektiivse paketi mis peab pakkuma inimestele piisavalt informatsiooni toimuvast mis omakorda vähendab ebakindlust ja sellest tulenevat rahutust. Kui „pehmemad“ ennetavad meetmed ei anna soovitud tulemust siis on oluline võtta vastu otsus politseijõudude suuremaks näitamiseks ennetaval eesmärgil, kuid siin lasub vastutus taaskord erinevate tasandite juhtide õlul ja sõltub paljuski nende kogemusest. Oluline on

tajuda piiri piisava jõu näitamise ja ülereageerimise vahel. Eeltoodust lähtuvad võimalikud märksõnad kodeerimisel on: efektiivne kommunikatsioon, kogemused, kohanemisvõime, masside ohjamiseks ettevalmistus, vastutus.

Küsimuse nr „3. Kas olete jalgpallimängudega seotud rahvusvahelise koostöö raames puutunud kokku välisriigi politseinikega ja milles see koostöö on seisnenud?“ teoriast tulenevad lähtekohad:

Kui jalgpallimängu võõrustavasse riiki saabuvad võõrfännid siis nende vägivaldseks käitumiseks loob tihtipeale eelduse anonüümsuse tunnetamine. Kui näiteks Inglismaal on loodud edukas süsteem vägivaldsete jalgpallihuligaanide mängudele pääsemise takistamiseks siis on neil siiski lootus pääseda olulisi mängu vaatama võõrriikide staadionitele ja lootus hankida vajalik pilet kohapealt. Eelpool kirjeldatud anonüümsustunde kaotamiseks ja potentsiaalsete jalgpallihuligaanide mängueelseks tuvastamiseks on rahvusvaheline koostöö välisriikide vastavate ametiasutuste vahel väga oluline. Lisaks aitab selline koostöö hoida ära võimalikke konflikte võõrustajariigi politsei ja kohale sõitnud võõrfännide vahel, kuna kohale sõitnud võõrfännide politsei mõistab paremini nende fännikultuuri ja oskab lugeda ohumärke. Eeltoodust lähtuvad võimalikud märksõnad kodeerimisel on: koostöö, anonüümsus, fännikultuuri eripära, info liikumine.

Küsimuse nr „4. Kuidas olete rahul tõendusliku kinnipidamise erinevate aspektide juurutamisega Teile alluvates üksustes ja kas on midagi mis vajaks muutmist või regulaarsemat/täiendavat treeningut?“ teoriast tulenevad lähtekohad:

Tõendite kogumine massirahutuse algatajate ja nende aktiivsete liikmete suhtes on politseiliste tegevuste üks olulisemaid ülesandeid. Tunnetatav karistamatuse tunne õigusrikkujate juures on üks suuremaid sellist tegevust toetavaid tegureid. Sellist karistamatuse tunnet saab politsei õigusrikkujatelt ära võtta nende seadusvastase tegevuse kohta piisava tõendusmaterjali kogumisega, mida on hiljem võimalik ka kohtus kasutada võimalikule õigusrikkujale karistuse määramisel. Kui ei järgne proportsionaalset vastutust õigusrikkujale tema õigusvastase tegevuse tagajärjel siis on alust arvata, et ta jätkab oma õigustvastase tegevusega ka järgmine kord kui selleks avaneb soodne võimalus. Eeltoodust lähtuvad võimalikud märksõnad kodeerimisel on: tõendite kogumine, kohtueelne menetlus, väljaõpe.

2.2 Masside ohjamise taktikate võrdlev analüüs Soome, Eesti, Prantsusmaa, Inglismaa ja Saksamaa näitel

2.2.1 Soome

Soomes ei ole olnud küll suuremaid probleeme massirahutustega ja veel vähem jalgpalliga seotud rahutusi, kuid ülevaade nende taktikast on oluline, kuna sealt on ka Eesti märulipolitsei oma esimesed taktikalised põhimõtted ja varustuse üle võtnud. Soomes on märulipolitseid hakatud koolitama 90. aastatest, enne seda oli masside ohjamine peamiselt sõjaväe ülesanne ja kui ka kaasati politseid siis lõppes see tihtipeale laskude vahetamisega meelevaldajate ja politsei vahel.

Praegu eksisteerib Soomes masside ohjamiseks üksus mida kutsutakse JOUHA (lühend sõnast Joukkojenhallinta). Üksusesse saavad kandideerida politseiametnikud, kes suudavad sooritada füüsilised katsed ja läbida vestlusvoorud. Peale JOUHA üksusesse vastuvõtmist jätkatakse teenistust oma tavapärasel piirkonnas, kuid tekib juurde kohustus kaks korda aastas käia nädalastes treeninglaagrites ja massirahutuste puhkemisel reageerida oma piirkonna JOUHA üksuse koosseisus määratud piirkonda. (Saari, 2007)

Masside ohjamise olukorrad on viimastel aastatel saanud laialdlast kõlapinda nii Soomes kui muudes riikides. Eriti just politsei ja meelevaldajate kokkupõrked on loonud ettekujutuse vägivalda suurenemisest rahvusvahelises mastaabis massirahutuste ajal. (Saari, 2007)

Masside ohjamine ja politseiliste tegevuste tasakaalus.

Uuring näitab, et politseinike seisukohast on masside ohjamise olukorrad ja politseilised tegevused sellistes olukordades (JOUHA) rahulikamad ja kompleksamad kui avalikkusele tundub. Masside ohjamise olukorrad vahelduvad spordiüritustega ja tänavale toimuvate meeleavaldustega. Enamasti ei vaja need olukorrad Soomes politsei nähtavat sekkumist sootuks ja kulgevad rahumeelselt. Politsei roll, tegevused ja vahendid valitakse vastavalt toimuvale üritusele.

Peamised Soome politsei töövahendid masside ohjamise olukorras on rääkimine ja kokkulepete sõlmimine.

Vägivaldseid korrarikkumisi ja kokkupõrkeid esineb Soomes masside ohjamise olukordades tõeliselt harva. Paraku kajastab meedia eriti jõuliselt just neid harvu olukordi (Saari, 2007).

Politseinike arvates põhjustab vägivalda ja määratsemist meeleavaldustel suures osas politsei enda tegutsemine ja erinevate soodustavate asjaolude kokkulangemine.

Masside ohjamine on politseinike vaatenurgast Soomes üheaegselt nii eriline kui ka tavaline politseitöö. Seda tegevust juhivad samad põhimõtted ja seadused kui tavapärasel politseitööl. Eesmärgiks on tegutseda rahulikult, minimaliseerida jõu kasutamine ja suhelda ning jõuda koostööni kodanikega. Eesmärgiks on algusest peale olnud Soome politseile omaste põhimõtete, paramilitaarsuse, kogukonnakeskse ja suhtlusalt lähenemisstiili kuvandi hoidmine.

Kui võrrelda rahvusvahelises võtmes siis ongi Soome politsei masside ohjamise taktika oma riigile omaselt väga sarnane tavapolitsei tööga, vaid varustuse osas on saadud mõjutusi ka muudest riikidest.

Eriliseks teeb märulipolitsei üksuse tegevuse erivarustus, väljaõpe ja sõjaväeline organisatsiooniline ülesehitus (distsiplineeritud tegutsemine rühmana ja konkreetne käsuliin).

Soome politseinikud on seisukohal, et see mis kunagi oli uudne tegevus (masside ohjamise taktika) on nüüd muutunud politseitöö tavapäraseks osaks ja osaks ühiskonna argielust. See ei tähenda, et seda tihti ette tuleks, kuid ajapikku on inimesed harjunud nägema erivarustuses distsiplineeritud rivikorraga politseinikke.

Masside ohjamise tegevustega (Soomes JOUHA) on alati kaasas käinud ja käib ka edaspidi ennetav tegevus vastavalt ohuhinnangutele ja riskidele. Soomes on ohuhinnang suurenenud globaliseerumise ja sellega kaasnevate tuleviku ilmingute tõttu. Sellest lähtuvalt valmistab ka politsei ennast ette vastavalt neile tulevikku puudutavatele ohuhinnangule ja selline oma valmisoleku pidev tõstmine toimub stabiilselt, sõltumata sellest, et paljud ohuhinnangud ei ole siiski viimasel ajal Soomes paika pidanud-vähemalt mitte eeldatud mõõtkavas.

Politseinikud on seisukohal, et meeleavaldused toimuvad lainetena ja koosnevad vaheldumisi nii passiivsetest kui aktiivsetest perioodidest.

Rahvamasside kogunemine ja käitumine Soomes on siiski olnud ja tõenäoliselt on ka tulevikus suhteliselt probleemitu.

Riskide ja ohtude hindamist rõhutatakse tegevustes seetõttu, et JOUHA (märulipolitsei) üksuste tegutsemise ajal rõhutatakse suuremas osas ennetavale ja planeeritud ettevalmistamisele kui tavapärasel politseitööl. See ettevalmistamine rõhutab informatsiooni tähtsust, mille põh-

jal politsei saab varakult paika panna oma tegevusplaanid. Ettevalmistamist juhivad tihtipeale politsei eelteadmised teatud masside ohjamise olukordadest ja neist osavõtjatest.

Mõnede väiksearvuliste rühmade liikmed, kes ühel või teisel viisil rikuvad soomlastele iseloomulikku massikogunemiste rahulikkust, vägivallatust ja/või enesekontrolli põhimõtete norme, paistavad politseile problemaatiliste kodanikena ja probleemide allikana masside ohjamise olukordades. Neist on moodustunud politseile kodumaised „probleemsete ja teistest erinevate kodanike“ põhikuvandid, kellele liidetakse riske ja ohuhinnanguid võimalike massirahutuste puhkemiseks. JOUHA tegevuse olemasolu ja selle vajadust Soomes nüüd ja tulevikus põhjendatakse just nende kodumaiste näidisjuhtumitega ja uute globaliseerumisest tulenevate ohtudega.

Soome on olemuselt põhjamaine riik ja mitte suurte massirahutuste kogemusega (kui võrrelda Inglismaa, Prantsusmaa ja Saksamaaga). Rahumeelses olukorras on Soome märulipolitseid tavapolitseist raskem eristada, kuna kogu kaitsevarustust kantakse eririetuse all mis on tavapolitseivormile eemalt vaadates küllaltki sarnane. Meeleavaldustel kannavad masside ohjamiseks eriväljaõppe ja varustuse saanud politseinikud peas tavalist politseimütsi. Olukorra eskaleerudes liigutakse sõidukite juurde, kus paiknevad kiivrid ja kilbid. Rahvaga läbirääkimiste pidamiseks kasutatakse kohapeal ruuporeid, kuid puuduvad selleks otstarbeks ettenähtud erisõidukid. Loomulikult toimub vahetu suhtlemine ka kohapeal meeleavaldajate esindajate ja politseiliste tegevuste eest vastutavate isikute vahel. Aktiivselt kasutatakse politseipoolsete sõnumite edastamiseks elanikkonnale ka meedia abi, seda just eelnevalt teada olevate protestiürituste/meeleavalduste korral. Soome politsei tolereerib ka seda kui meeleavaldajad peksid blokeerima mõnel tänaval liikluse, liiklus suunatakse lihtsalt ringi ja meeleavaldajaid ärritama ei hakata (Saari, 2007)

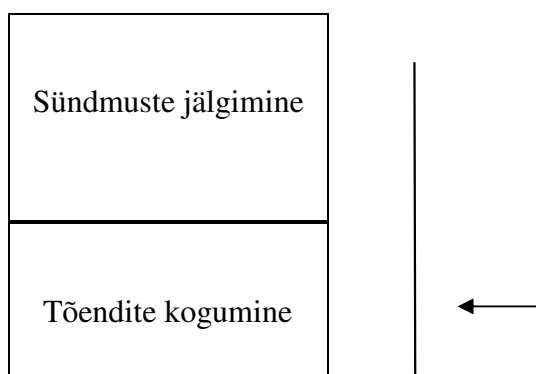
Tegutsetakse põhihiliselt jao ja rühmana, sõltuvalt vajadusest.

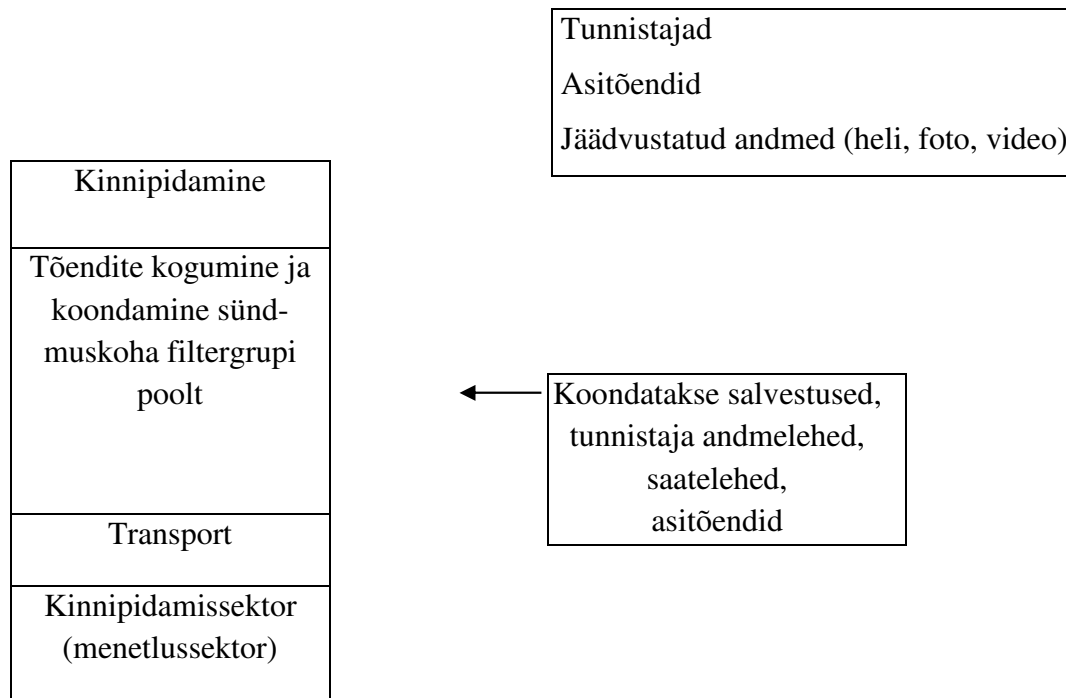
Soome politseil ei ole eraldi kinnivõtmisüksusi massirahutustes. Kinnivõtmisjaod moodustatakse kohapeal mõnest jaost. Soomlastel on võimalus kasutada vägivaldseks muutunud meeleavalduste laialiajamiseks ka hobuseid, aga neid ei ole viimasel ajal enam eriti kasutatud, kuna on olnud mõned meeleavaldused kus on teadlikult meeleavaldajate poolt hobuseid vigastatud. Rahvamassist kinnivõtmisi teostavad tihtipeale ka erariietes politseiametnikud, kes siis toimetavad kinnipeetu kiiresti politseiaheliku taha. Selline taktika on muidugi küllaltki riskantne ja tekib oht, et erariietes politseinikud jäävadki rahvamassi sisse. Soome politsei

sarnaneb oma taktika poolest kõige rohkem Suurbritannia politseile ja selline madala profiili hoidmine meeleavaldustel on neile omane (Saari, 2007).

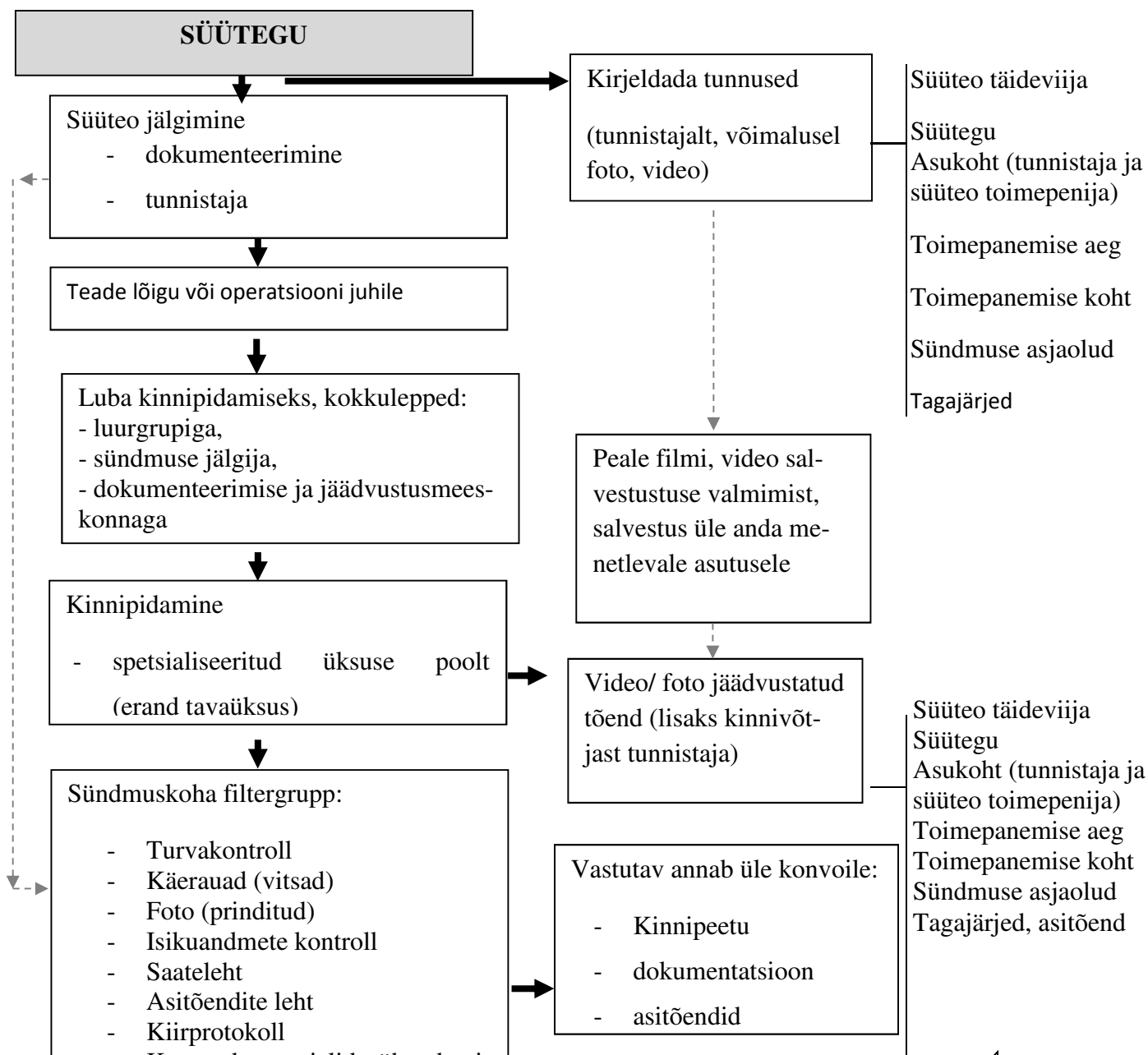
2.2.2 Eesti

Tõenduslik kinnipidamine massiüritustel on politseiliste taktikameetmete kõige olulisem osa, kuna just see võtab õigusrikkujatelt karistamatuse tunde ja annab kohtusüsteemile vajaminevad tõendid, et õigusrikkujaid vastavalt seadustele vastutusele võtta. Eesti politsei masside ohjamise üksuse loomisel 2002 aastal vaadati varustuse ja taktika väljatöötamisel algselt abitsivalt Soome poole, kuna Soome kultuurirum tundus olevat Eestile kõige lähemal ja ka koostöö oli riikide vahel hea. Põhimõte oli, et märulipolitseinike varustus peab olema erriietuse all varjatud ja mitte nähtav, kuna kardeti, et see võib provotseerida rahvast. Eririie-tuse all kantav Soome päritolu CPE varustus oli siiski suhteliselt ebamugav ja kohmakas. Märulipolitsei väljaõpe koosnes kuni 2007 aastani sisuliselt vaid füüsilisest ettevalmistusest ja erinevate taktikaliste kompanii, rühma ja jaopõhiste liikumiste lihvimisest. Eesti politsei taipas tõendite kogumise vajalikkust peale 2007 aasta aprillirahutusi, kus ei suudetud tuvastada mille eest olid rahutustel osalenud õigusrikkujad kinni peetud ja milline roll neil rahutustes oli, et oleks võimalik tagada efektiivne kohtulik menetlus. Olukord päädis koguni nii mitmelegi kinnipeetule valuraha maksmisega riigi poolt. Peale neid sündmusi alustati Saksamaa politsei kinnipidamisüksusele (BFE) treenitava tõendusliku kinnipidamise taktika õpetamist ja juurutamist ka Eesti politseis. Esialgu märulipolitsei põhiüksusele ja seejärel ka regionaalsetele tugiüksustele (RTÜ), eesmärgiga tagada Eesti politsei võimekus koguda piisaval hulgal süütõendeid õigusrikkujate vastu.





Joonis 1. Eesti politsei tõendusliku kinnipidamise põhimõtted



-
-
-
-
-
-
-
-
-

Joonis 2. Tõendite kogumise ahel

- Vastutav lõigu juht (Kompanii ülem, välijuht, rühmaülem, jaoulem) tagab ettevalmistava tegevuse käigus ahela ülesehituse jatoimimise, tagamaks tõendusliku kinnipidamise.
- Iga rakendatud ametnik on kohustatud politsei sekkumist vajavad olukorrad õigeaegselt märkama ja olema selliste olukordade tõendamisel kvaliteetseks tunnistajaks.
- Süütoe toimepanija, rikkuja ja tunnistaja asukoht, tegevus, põjused, aeg, tagajärjed peab tunnistaja suutma üksikasjalikult kirjeldada ja dokumenteerida (tõendada).
- Võimalusel koguda täiendavaid tõendeid videogrupi poolt.
- Koostöö ja ommunikatsioon juhtkonna, sündmuste jälgija, sündmuskoha filtergrupi, videogrupi ja kinnipidajate vahel tuleb vahetult kohapeal isiklikult kokkuleppida.
- Vajadusel võib loobuda süüte toimepanija kohesest kinnipidamisest, sellisel juhul peab jätkama jälgimist, et ta hiljem kinnipidada.
- Kinnipidamised tuleb dokumenteerida (foto, video).
- Foto printimine toimub kinnipidamiskohast eemal, sündmuskoha filtergrupis.
- Tunnistaja peab kinnipeetuga liikuma sündmuskoha filtergrupi juurde, sinna tuleb toimetada ja asitõendid.

- Sündmiskoha filtreerimisgrupp täidab koos kinnivõtjate ja tunnistajatega kiirprotokoll, saatelehe, asitõendite lehe. Kui ühes asjas peeti kinni mitu isikut, täidetakse sündmuse kirjeldav osa vaid üks kord.
- Sündmuskoha filtreerimisgrupp koodnab kõik asitõendid ja dokumendid ning märgistab need ühtselt.
- Kinnipeetu tähistatakse sama numeratsiooni alusel käeradadega (vitsadega).
- Sündmuskoha filtergruppi juht kontrollib üle esemete ja dokumentide olemasolu ja täitmise.
- Kinnipeetu koos dokumentide ja esemetaga antakse üle konvoigrupile.
- Kui kinnipeetu on vigastatud enne konvoeerimist, on vaja vigastused kirjeldada ja fotografeerida. Vajadusel peab osutama esmaabi.
- Üleandmine

Isiku üleandmisel võivad tekkida probleemid ja info kaduma minna. Seetõttu on vaja kontrollida ja treenida ka üleandmist. Tähelepanu tuleb pöörata koostööle:

- Süüte jälgimine, dokumenteerimine ja filmimine
- Süüteo jälgimine, juhtimine, video, dokumenteerimine, kinnipidamine
- Kinnipidajad, teo jälgimine ja sündmuskoha filtergrupp
- Sündmuskoha filtergrupp ja konvoigrupp
- Konvoigrupp ja menetlusgrupp

2.2.3 Prantsusmaa

Masside ohjamise jaoks on Prantsusmaal olemas Police Nationale üksus CRS ja Sandarmeeria masside ohjamise üksus. Kuigi on tegemist erinevate organisatsioonidega siis üksuste taktikalised formatsioonid on ülesse ehitatud ühtemoodi. (Wikipedia, 2015)

Rahumeelses situatsioonis üritatakse erariietes läbirääkijatega leida kontakti meeleavaldajate juhtfiguuridega ja üritatakse meeleavalduste tingimustes läbirääkimisi pidada, kutsutakse ka politseiosakondadesse vestlustele. Tihtipeale on Prantsusmaal probleemiks, et vägivaldsed meeleavaldused puhkevad spontaanselt ja pealtnäha tühistel põhjustel mis omakorda teeb ka ennetava tegevuse tavaolukorras väga keeruliseks. Jalgpallikohtumiste puhul on siiski olemas põhjalikum eelinformatsioon kohale saabuvatest võimalikest jalgpallihuligaanidest ja vasta-

valt sellele on võimalik rakendada ennetavaid taktikalisi meetmeid. Kui on tegemist ka rahu-meelse meeleavaldusega kus politsei suuremat kohalolu on vaja siiski näidata siis politsei on nähtaval kogu oma vajamineva erivarustusega, vaid kiivreid ei hoita peas. Kui olukord on aga täiesti rahulik siis eriüksuste bussid on ootel lähikonnas või lähedal asuvas politseiosakonnas ja töö teevad ära tavavormis politseiametnikud.

Prantslastel ei toimu pikaajalisi läbirääkimisi meeleavaldajatega kohapeal ja ei ole selleks ka muid tehnilisi vahendeid kui ruuporid mida vajadusel kasutada saaks. Prantslaste märulipolitsei oma olemuselt on pigem massirahtustele reageeriv kui neid ennetav jõud (kui ennetamiseks mitte pidada suurte jõudude näitamist piirkonnas).

Prantsusmaa hoiab oma üksused vägivaldseks paisunud meeleavaldustel väga mobiilsete ja kiiresti ümberpaigutatavatena.

Lahingpaar on väikseim formatsioon ja pannakse paika enne operatsiooni algust. Lahingpaar koosneb kilbiga liikmest ja ilma kilbita liikmest, viimase ülesanne on teostada kinnipidamisi, samal ajal kui kilbiga liige julgestab. Lahingpaar üksinda ei tegutse, vaid töötab minimaalselt 2 paari koos.

Politseinikud kes töötavad paaridena peavad alati :

- teadma oma paarilise asukohta ja olema võimelised temani kiiresti jõudma ka operatsiooni ajal;
- operatsiooni ajal olema oma paarilisega pidevas kontaktis, julgestama teda ja pidevalt infoga varustama;
- peavad olema võimelised liikuma igasugusel maastikul, samal ajal kokku jäädes oma paarilisega;
- teadma jaoülemat asukohta ja olema võimelised täitma tema poolt antavaid korraldusi kiiresti ja täpselt;
- hoidma oma jaoülemat olukorrast ja oma tegevustest informeerituna;
- informeerima jaoülemat kui paariline on vigastada saanud ja tema eest hoolitsema ning vajadusel ohutsoonist välja toimetama.

Jagu on väikseim iseseisvalt töötav taktikaline üksus.

Jagusid on 3 tüüpi:

- jagu A (kutsung: Alpha) : tavapäraselt vastutav kinnipidamiste teostamise eest
- jagu B (kutsung: Bravo): tavapäraselt toetav jagu;
- jagu C (kutsung: Charlie): tavapäraselt töötavad 3 jagu koos rühmana ja selles jaos on rühmaülem ning vajadusel pakub see jagu ka erinevat tuletoetust.

Jaod A ja B koosnevad alati 6 politseiametnikust ja bussist

- 2 paaridena töötavat politseinikku;
- 1 jaoulem;
- 1 autojuht (jäab alati sõidukisse).

A jagu läheb alati esimesena teostama kinnipidamisi ja B jagu toetab teda. A jagu juhib rühmaülema abi.

C jagu

Tavaliselt koosneb sõidukist ja 4 politseinikust:

- rühmaülem;
- 1 multifunktsionaalne politseiametnik kes vajadusel kasutab granaadiheitjat või snaiperpüssi;
- 1 kilbiga politseiametnik, et vajadusel kaitsta granaadiheitjaga politseiametnikku või rühmaülemat
- 1 autojuht.

C jagu on rühma juhtimisjagu, kuna seal paikneb rühmaülem ja ühtlasi pakub see jagu ka tuletoetust. Seda jagu juhibki rühmaülem.

C jagu aktiveeritakse ainult sellisel juhul kui rühmaliikmeid on 15 või rohkem. Vastasel juhul on rühma koosseis 12 liiget ja rühmaülem on B jao jaoulem (olles ka rühmaülem)

- Peale 15 (politseinike arv rühmas), eemaldatakse kaitsefunktsiooniga politseiametnik.

- Peale 17 või 18, luuakse C jao juurde uus lahingpaar.

Esimesed kaks jagu peavad olema alati 6 liikmelised, et oma ülesandeid efektiivselt ja ohutult täita (kinnipidamine ja julgestamine). Ülejäänud politseiametnikest moodustatakse C jagu, kuid see peab olema vähemalt 3 liikmeline.

Lisaks jagudele on eraldi ka eriotstarbelised kinnivõtmise ja julgestamise rühmad (P.I.P.) ning

tule- ja logistilist toetust pakkuvad rühmad (S.M.P.), sealjuures kõik rühmad peavad koosnema vähemalt kahest 6 liikmelisest jaost, et oma ülesandeid edukalt täita alates patrullimisest ja lõpetades keerukate manöövritega massirahutustes.

Tavaliselt on ühe kolmest jaost koosneva rühma käsutuses luure-jäädvustus buss (R.V.). Sellises bussis paikneb ka rühmaülem (C jagu). Ülejäänud jaod rühma koosseisus kasutavad tavapäraseid jao busse.

Rühma suurus:

Rühma moodustamiseks on vajalik politseinike arv minimaalselt 12. Ülejäävad politseiametnikud jagatakse ära muude prioriteetsete tööülesannete peale:

- et täiendada P.I.P. jagu selleks, et rühmaülem vabaneks kinnipidamisjao juhtimise ülesannetest;
- liituvad jaoga S.M.P. , et saaks moodustada C jao (minimaalselt 3 politseiametnikku)
- pannakse granaadiheitja või snaipri ülesannetesse kolmandasse S.M.P. jakku.

(CRS, 2008)

2.2.4 Inglismaa

Rahvarahutuste toimumised Inglismaal on esmaskordselt dokumenteeritud 1189 aastal, kui toimus juutide massimõrv Richard I kroonimistseremoonia ajal ja peale seda on erinevad vägivaldsed rahvarahutused Inglismaad raputanud tänapäevani. Kõige hiljutisemad suuremad rahutused toimusid 2011 aasta suvel Londonis ja muudes Inglismaa piirkondades peale seda kui politsei lasi 4. augustil maha 29 aastase Mark Duggani. Rahutuste kõrghetk oli 6-11 august. 15. Augustiks oli politsei arreteerinud Inglismaal üle 3100 inimese ja rohkem kui 1000 inimest oli saanud erinevad süüdistused ja kohtu alla antud. (Wikipedia, 2015). Üle maailma on tuntud ka Inglismaa jalgpallifännidega seotud vägivald ja seda nii klubide kui rahvuskoon-dise tasandil.

Peale 2011 augustirahutusi tegi HMIC (Her Majesty's Inspectorate of Constabulary) ettepaneku lubada politseil massirahutuste mahasurumiseks kasutada kummikuule ja veekahureid ka väljaspool Põhja-Iirimaad. Samuti tehti ettepanek muuta politsei treeninguid ja väljaõpet nii taktikalisel-, operatiiv-, kui ka startegilisel tasandil, et edaspidi selliste mastaapsete meele-avaldustega oleks võimalik efektiivsemalt toime tulla. ((Anon., 2011)).

Masside ohjamine on muutunud teaduseks ja ilma tiheda koostööta poliitikutega on politseil seda keeruline teostada (Tupman & Tupman, 1999).

Massiüritustel tavaolukorras on Inglismaa politsei meeletatud nii öelda kogukonnakeskse olekuga. Politsei kannab üldjuhul sellisel puhul kollaseid veste ja ei kanna kiivreid ega muid märulipolitseile iseloomulikke tunnuseid avalikult. Politsei kannab oma kehakaitsmeid eririie-tuse alla ja silma need ei torka, peas kantakse tavalist politsei peakatet ja kõige peal kollast ohutusvesti. Suur rõhk pannakse selles faasis inimestega suhtlemisele ja olukorra rahustami-sele ilma mingisugust agressiooni välja näitamata. Sellist kuvandit üritatakse hoida võimali-kult kaua. Inimestega suhtlemiseks kasutatakse erinevaid ruuporeid, elektroonilisi tabloosid teadaannetega ja loomulikult ka vahetut suhtlust. Preventiivsel eesmärgil näidatakse ka polit-seiametnike suurt arvu.

Kui tegemist on rahumeelse meelevaldusega siis võib kasutada PSU (Police Support Unit) kolmanda taseme väljaõppe ja varustusega politseiametnikke. Allpool on väljatoodud PSU erinevad tasemed ja nende lühikirjeldus:

PSU tasemete definitsioonid

Tase 3

Politseiametnik, kes ei ole PSU liige, kuid on teadlik avaliku korra tagamise põhimõtetest ja treenitud moodustama ahelikke ja muid formatsioone masside ohjamise olukordades ja kan-des vaid tavapolitsei vormi. (Public Order Training Issues' 228).

Tase 2

Politseiametnikud, kes on läbinud Tase 3 koolituse ja lisaks Tase 2 jaoks mõeldud täiendkoo-lituse ning omavad täit kaitsevarustust.

Tase 1

Politseiametnikud, kes on treenitud ja varustatud Tase 2 jaoks, kes saavad regulaarset välja-õpet ja keda vajadusel võib treenida spetsialisti oskusteni mingis konkreetses vajalikus vald-konnas. Võivad kuuluda taktikalisesse toetusgruppi, operatiivgruppi või võivad töötada amet-likult ka taktikainstruktoritena. (Centrex, 2004)

Kui meeleavaldus/jalgpallikohtumine muutub vägivaldseks siis toimub politseiridades jõudude vahetus. Senimaani eesliinil olnud kogukonnakeske väljanägemisega ametnikud asendatakse politseinikega, kes on loobunud kollasest vestist, pähe on pandud kiiver ja käes on kilp. Selline rotatsioon on kiiresti vägivaldseks muutunud meeleavaldusel muidugi raskesti teostatav ja võib segadust tekitada ka politseiametnike endi hulgas. Politsei töötab rühmadena PSU (Police Support Officers). 1 PSU koosneb rühmaülemast, kolmest jaoulemast ja 21-st reaaliikmest kes on jagatud kolme 7 mehelisse jakku. Igal jaol on oma jaobuss ja liigutakse üldjuhul kolme bussiga ühtse rühmana. Vägivaldses rahutuses ei kasuta inglased gaasigranaate, veekahureid, kummikuule ja muud pürotehnikat. Olukord üritatakse kontrolli alla saada suurearvuliste politseijõududega kasutades vajadusel vaid nuiasid ja mõnikord ka hobustel politseiametnikke. Inglismaa politseis on kasutusel ka koerad, aga koeri kasutatakse ainult äärmuslikel juhtudel ja niisama neid rahvale ei näidata. Kui koerad bussidest välja võetakse siis ainult selleks, et neid koheselt ka reaalselt kasutada. Inglastel on olemas ka üks veekahur mis paikneb Londonis, kuid mida ei ole kasutatud poliitilistel kaalutlustel. (Centrex, 2004)

Vastavalt vajadusele võib massirahutuste toimumise ajal taktikalise- või operatiivtasandi juht (inglastel Bronze ja Silver Commander) moodustada spetsiaalsed kinnipidamisjaod või võib tegemist olla eelnevalt moodustatud kinnivõtmisüksustega, kes teostavad kinnipidamisi luureinfo põhjal juba enne planeeritava sündmuse toimumist. Kinnipidmisjaku kuuluv politseiametnik peab olema vähemalt Level 2 väljaõppe ja vajaliku varustusega. (Centrex, 2004)

Inglismaal on väga levinud vaatlejate (spotter) kasutamine jalgpallimängudel, kes peavad tuvastama potentsiaalseid vägivaldseid fänne. Vaatlejatele esitatavad nõuded:

- omavad politseioperatsioonide alaseid kogemusi seoses jalgpallimängudega
- omavad suurt teadmispagasit isikute identiteedi, taktika ja strateegiate kohta kes osalevad vägivaldsetes korrariikumistes või muudes kriminaalsetes tegevustes mis on seotud jalgpallimängudega
- omavad selget arusaamist luureinfo haldamisest ja varjatud politseilistest tegevustest
- on kompetentsed kogumaks, hindamaks ja levitamaks luureinfot
- on kompetentsed kasutamaks olulisi tehnikavahendeid, nagu näiteks videokaamerad

- suhtlevad aktiivselt jalgpallifännide kogukonnaga, et saada politsei seisukohalt olulist informatsiooni nende identiteedi, tundlike teemade ja ootuste kohta. Samuti selleks, et luua ja hoida sidemeid ning kontakte kohalike jalgpallifännide gruppidega.

Politseiükstel on valikuvabadus otsustamaks kas nende vaatlejad on saanud 2. taseme märulipolitsei koolituse või saanud luurealase koolituse (FIT). Minimaalselt peaksid vaatlejad olema kursis avaliku korra tagamise taktikatega ja rahvuslike nõuetega sellele. Neilt oodatakse vägivalla puhkemisel tagasitõmbumist, et vastava väljaõppe ja varustusega politseiametnikud saaksid neid asendada, et vägivald kontrolli alla saada. See annab vaatlejatele võimaluse eemalt tuvastada vägivallas osalevaid grupe või indiviide. (Centrex, 2004)

2.2.5 Saksamaa

Saksamaa masside ohjamise üksuse ajalugu on saanud alguse 1950ndate alguses loodud piiripolitseist (Bundesgrenzschutz), millel olid prantsuse sandarmeeriale sarnased ülesanded, varustuse elemendid ja hierarhiline juhtimine. Formaalselt on peetud Siseministeeriumi haldusalasse kuuluvat Saksamaa piiripolitseid politseiliseks mitte sõjaliseks jõuks. Alates 1970 aastast paigutati piiripolitsei osaliselt ümber ning moodustati massideohjamise üksused (bereitschaftspolizei- BePo), sõjaline relvastus asendati politsei varustusega (politsei nui, pisargaas, veekahurid) ning juhtimine muutus detsentraliseeritumaks (Winter, 1994).

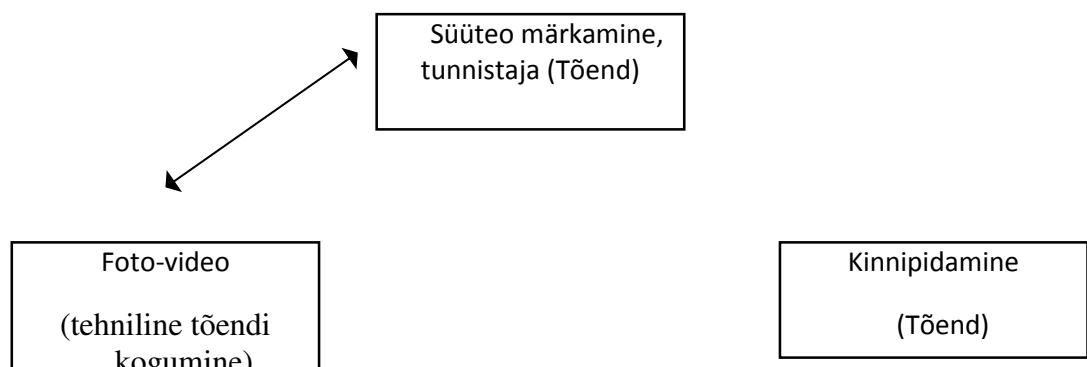
Saksamaa masside ohjamise üksuse toimimise põhimõtted on ära toodud õpikus „Führung und Einsatz der Polizei 2008“.

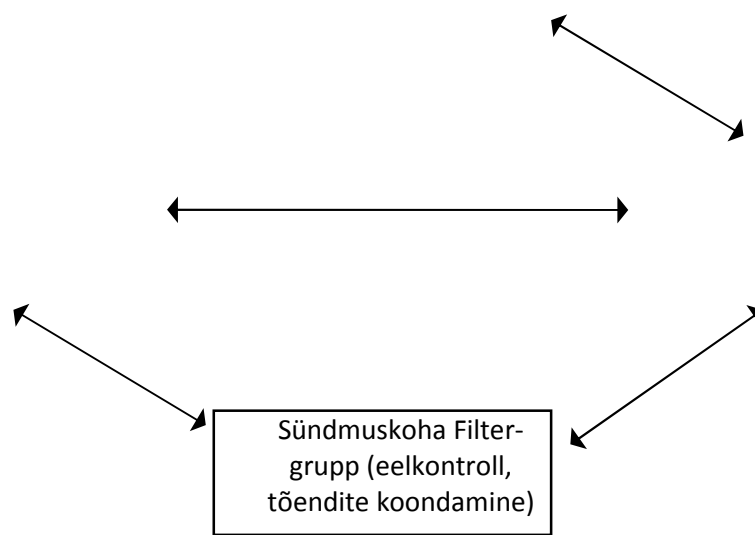
Funktsioon – Saksamaa tugipolitsei ei ole reeglina seotud patrulltegevusega, peamine ülesanne on avaliku korra tagamine rahvarohketel kogunemistel. Põhitaktika tugineb läbirääkimistel, jõu näitamisel (kasutatakse tihti turvalisuse tagamisel reeglit: kogunenud rahvahulk = + 1 rohkema politsei ametnikuga) ja agressiivsete isikute kinnipidamisel. Üldine taktika iseloom on vaoshoitud proportsionaalse jõu näitamisega ning rahvamassi käitumist arvestav. (Neidhart, 2008)

Erivahendid – ametnikel on kasutada varustus, kuhu kuulub kehakaitse komplekt (särekaitse, löögikindel vest, kiiver, kindad), kilp, politseinui ja käsitulirelv.

Ettevalmistus – Reinland Pfalzi liidumaal on kohustuslik masside ohjamise üksusesse asumine peale politseikooli lõpetamist, millega tagatakse kõigi ametnike massideohjamise alane ettevalmistus ja koolitus. Kohustuslik periood üksuses on 2 aastat, peale kohustusliku aja möödumist on võimalik ametnikul valida kolme peamise töösuuna vahel, milleks on: masside ohjamise suund, patrullpolitsei suund või kriminaalpolitsei suund. (Niinemets, 2013). Koolitused viiakse läbi regulaarselt, mille käigus pööratakse tähelepanu praktiliste sündmuste läbi mängimisele. Hea olukorra hinnang, vajalike vahendite ettevalmistamine ning planeeritud läbimõeldud tegevus võimaldab saavutada kontrolli sündmuste lahendamisel. (Niinemets, 2013). Saksamaal tavaolukorras kus meelevaldajad on veel rahumeelsed on ka politsei hoiak vähem agressiivne, samas ei peljata jõu näitamist politsei erivarustusega (kiivrid on politseil kogu aeg nähtaval ja neid kantakse võõrihma külge kinnitatuna). Näidatakse politsei suurt massi, et juba eos võtta meelevaldajatelt tahtmine vägivalla kasutamiseks oma nõudmiste saavutamisel. Avalikult on välja toodud ka veekahurid ja neid ei üritata kuidagi varjata. Olulisel kohal on sakslastel suhtlemine rahvaga kes on kogunenud. Selleks kasutatakse ruuporeid, spetsiaalseid valjuhäälditega varustatud ja just selleks otstarbeks kohandatud sõidukeid. Loomulikult ei puudu ka vahetu suhtlus. Väga oluline on leida kohapeal meelevalduse organisaator või juhtfiguur ja temaga mängureglid kohapeal kokku leppida. Kui rahvas hakkab muutuma vägivaldseks siis üritatakse olukorda kohapeal rahustada politsei arvukuse suurendamisega ja jõu näitamisega. Sellega jääd siiski jänni 2008 aasta G8 tippkohtumisel Rostock'is, kus politsei otsustas äärmuslaste marssi mitte saata ja võimalikuks sai rahutuste puhkemine (Drimecker, 2009).

Vägivaldseks muutunud rahutustes on sakslastel lisaks nuiadele aktiivselt kasutuses veekahurid. Kui politseil on aega ja võimalusi siis teostatakse vägivaldseks paisunud meelevaldusel tõenduslikku kinnipidamist.





Joonis 3. Põhifunktsioonid tõenduslikul kinnipidamisel Saksamaa Rheinland-Pfalzi Liidumaa politsei näitel. (Polizeischule, 2006)

Selline skeem töötab olenemata rakendatud üksuse suurusest ja ülesehitusest. Tähtis on, et nimetatud funktsioonid oleks määratud ja vastutustundlikult täidetud.

(Neidhart, 2008). Tõendusliku kinnipidamise tarbeks on sakslastel välja töötatud protseduurid mida politseiametnikud peavad teadma, eriti BFE liikmed:

Süüteo jälgimine (Luure/sündmuste jälgija/tunnistaja/operatsiooni juht)

- Õigeaegne probleemkohtade märkamine
- Jälgida/meelde jätta süüteo toimepanijad/õigusrikkujad
- Jälgida/meelde jätta süüteo tegevus
- Jälgida/meelde jätta/tagada asitõendite säilimine
- Jälgida/meelde jätta/tuvastada süüteo tagajärg
- Tehnilise tõendusteabe kogumise alustamine (foto, video)
- Leida sobivad kinnipidamise kohad ja võimaluse
- Eesmärgi püstitamine, kinnivõtjate positsioneerimine
- Kinnipeetu toimetamine sündmuskoha filtergruppi eelkontrollika ja tõendite koondamiseks
- Tunnistajate andmed

Tehniline tõendite kogumine (foto, video)

- Probleemkohtade ja selle ümbruse jäädvustamine, kus on märgatud süüteo toimepanijaid ja õigusrikkujaid (tagada tegevuse kronoloogiline jäädvustus)
- Valmistada toimumise kronoloogia (Jälgimine, meelde jätta, Foto/Video)

- Kokkulepped luuregrupiga/operatsiooni juhi/kinnipidajate vahel
- Kinnipidamise kronoloogia (jälgida, meelde jätta, Foto/Video)
- Kogutud asitõendite, süüteo, tagajärgede ja tunnistajate seostamine süüteo toimepanijaga
- Kogutud materjali märgistamine ja seostamine
- Kogutud materjali üleandmine sündmuskoha filtergrupile
- Kohapealne protokollimine (filter- video)
- Töö organiseerimine ja ülesannete jaotus video ja filtergrupi sees.

Kinnipidajad

- Süüteoimepanijate kinnipidamine
- Kinnipeetu toimetamine sündmuskoha filtergruppi
- Õiguste tutvustamine
- Esmane turvakontroll
- Asitõendite äravõtmine
- Kinnipeetu ja asitõendite üleandmine sündmuskoha filtergrupile
- Saateleht

Sündmuskoha filtergrupp

- Kinnipeetu isikuandmete tuvastamine
- Saatelehe täitmine vastavalt kinnipidajatelt saadud andmetele
- Asitõendite märgistamine ja asja juurde määramine
- Asitõenditelehe täitmine
- Käeraudade (ahelate) nummerdamine
- Kiirfoto (printida)
- Vastutava isku poolt kõigi kogutud materjalide kavliteedi kontroll ja üleandmine konvoile

(Neidhart, 2008)

2.3 Riikide taktikaliste meetmete võrdlev analüüs

Võrreldes Lääne ja Põhja-Euroopa politsei taktikatega kasutavad prantslased teiste Lõuna-Euroopa riikide eeskujul vägivaldseks paisunud meelevalduste laialiaiamiseks ohtralt gaasigranaate ja kummikuule, samuti granaadiheitjaga lastavat ja tabamisel kineetilist energiat val-

landavad pehmed „kotikesed“. Viimastel aastatel on Prantsusmaal toimuvad meeleavalduse muutunud üha vägivaldsemateks ja on esinenud olukordi kus politseiametnikke on tulistatud ka tulirelvadest. Sellest tulenevalt on Prantsusmaa politsei taktika ka julmem ja kompromissitum vägivaldsete meeleavaldajate suhtes samuti on prantslased muutmas oma märulipolitsei varustust ja uuemad kaitsekiivrid massirahutuste tarbeks on juba ballistilise kaitsetasemega IIIA. Prantsusmaad ja eriti just Pariisi tihti laastavate massirahutuste alustajateks on viimastel aastatel olnud just immigrandid. Pariisi ümbritseb niinimetatud vöö, ehk siis vaesem linnaosa mis on põhiliselt just immigrantidega asustatud ja kust saavad ka alguse enamikke ootamatult puhkevaid massirahutusi, olgu selle põhjuseks siis politsei poolt tehtud parkimis-trahv või mõni kinni peetud isik nimetatud piirkonnas. Võrreldes teiste antud uurimistöös käsitletus riikidega võibki Prantsusmaa erisuseks pidada massirahutuste puhkemist täiesti ootamatutel põhjustel spontaanselt ja ilma, et selleks politseile antakse aega ettevalmistada. Sellest lähtuvalt on Pariisi kesklinnas ööpäevaringselt suured sandarmeeria üksused koheses reageerimisvalmiduses, mistõttu on suudetud Pariisi kesklinnast suuremad rahutused eemal hoida, kuid äärelinnades nende kontrolli alla saamine nõuab politseilt suurt ressursi.

Inglismaal puudub statsionaarne kiirreageerimisüksus mis põhitööna tegelebki ainult masside ohjamisega seotud operatsioonidega. Inglismaa erisuseks võrreldes teiste antud uurimistöös käsitletud riikidega on väga suur ressurside suunamine ennetustegevuseks, et massirahutuste toimumise tõenäosus minimaliseerida. Aktiivselt suheldakse elanikkonnaga erinevaid interneti suhtlusportaale kasutades, peetakse regulaarseid koosolekuid elanikkonna ja politsei vahel jne. Suurtel rahvaüritustel/kogunemistel, nagu näiteks jalgpallimängud, saadetakse kohale saabunud inimeste mobiiltelefonidesse SMS-e politseipoolsetest ootustest inimeste käitumisele ja saadetakse muud olulist informatsiooni. Kui on toimumas suured jalgpallimängud, meeleavaldused siis on politsei inimestel vastas juba raudtee-,bussi-ja lennujaamades kus jagatakse elanikkonnale flaiereid juhistega kuidas pääseda nende poolt soovitud paika ja kirjas on ka mitteaktsepteeritav käitumine. Politseipoolne suhtlemine on väga abivalmis. Kui on tegemist jalgpallikohtumistega siis on tavaline, et politsei poolt on kinni makstud eribussid mis hõlbustavad fännide liikumist staadioni ja transpordisõlmede vahel. Politseipoolse ennetava tegevuse heaks näiteks on veel ka 23.01.2010 Stoke-on-Trent linnas toimunud EDL rühmitusse kuulunud äärmuslaste meeleavaldus mida oli plaanis pidada linna immigrantidega täidetud linnaosas. Tiheda suhtlustööga linnaosas elavate immigrantidega suutis politsei sisuliselt terve lin-

naosa tühjaks teha enne kui meeleavaldus immigrantide vastu seal algas ja hoidis sellega ära võimaliku vägivaldse meeleavalduse puhkemise.

Samas on Inglismaa taktikal ka negatiivseid pooli ja selline liigne leebus ei toimi, heaks näiteks on 2011 aastal Inglismaad raputanud vägivaldsed, julmad ja enneolematud rahutused.

Saksamaal ei kasuta politsei massirahutuste laialiajamiseks gaasigranaate, kummikuule. Hõbuseid aeg ajalt mõnedes liidumaades kasutatakse ja kuna gaasigranaatide kasutamine on seadusandja poolt võrdsustatud relva kasutamisega, siis kasutatakse gaasi ainult äärmise vajaduse korral ja liidumaa kõrgema politseijuhi eriloaga. Olemas on eraldi kinnipidamisüksused (BFE), kelle ülesandeks on teostada tõendatud kinnipidamisi vägivaldsest rahvamassist. Saksalased pööravad eriti suurt tähelepanu tõendatud kinnipidamistele. Kinnipidamised üritatakse teostada selliselt, et eelnevalt oleks kinnipeetute rikkumised jäädvustatud videokaameratele ja rikkuja seostamine õigusvastase teoga on kohtus kerge vaevaga teostatav.

Saksamaaga sarnane on ka Eesti politsei taktika ja seda just tõendusliku kinnipidamise osas. Ka Eesti politseil on olemas spetsiaalse kinnipidamisvõimekusega märulipolitsei põhiüksus mis kuni 2013 aasta lõpuni kuulus Politsei-ja Piirivalveameti korrakaitsepolitseiosakonna alla, kuid peale seda liideti Põhja Prefektuuri kiirreageerijatega. Eesti politsei vahe sakslastega on see, et kummikuulide ja gaasi kasutamine on meil leebemalt reguleeritud kui Saksamaal. Samas Prantsusmaast eristab Eesti politseid see, et meil on võimalus kasutada ka veekahurit, mida prantslased ei kasuta (üks on Pariisis olemas kuid seda ei kasutada).

Seda, millist taktikat, kas siis agressiivset või pehmemat, on politseiüksus valmis ja võimeline kasutama, tuleb välja ka allpool olevast tabelist (Tabel 2.). Näiteks on Prantsusmaa politsei masside ohjamise üksus CRS ja Sandarmeeria valmis masside ohjamise olukorras kasutama surmatoovat jõudu lisaks käsitulirelvadele ka täpsuspüsside abil. Inglismaa politsei eeldab seevastu, et massirahutuste olukorras neil surmavat jõudu kasutada ei ole vaja ja sellele teadmisele tugineb ka nende masside ohjamise varustus.

Tabel 2. Politseiüksuse kaitsevahendid ja tugirelvad. (Niinemets, 2013)

	Prantsusmaa	Saksamaa	Inglismaa	Eesti põhiüksus	Soome
Kaitsekiiver	Ballistilise	Löögikindel	Löögikindel	Löögikindel ja ballistilise	Löögikindel

	kaitsega kiiver	kaitsekiiver	kaitsekiiver	kaitsega kiiver	kaitsekiiver
Kehakaitse komplekt	Põhivarustuses	Põhivarustuses	Põhivarustuses	Põhivarustuses	Põhivarustuses
Politseinui	Põhivarustuses	Põhivarustuses	Põhivarustuses	Põhivarustuses	Põhivarustuses
Käsitulirelv	Põhivarustuses	Põhivarustuses	-	Põhivarustuses	Põhivarustuses
Granaadiheitja	Põhivarustuses	-	-	Põhivarustuses	-
Täpsusrelv	Põhivarustuses	-	-	-	-

3. UURINGU TULEMUSTE ANALÜÜS, JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD

3.1 Intervjuud masside ohjamisega kokkupuutuvate üksuste juhtidega

Antud peatüki eesmärgiks on uurida masside ohjamise üksuste optimaalset taktikat ning ettevalmistust tuginedes ekspertide arvamusele. Intervjuude käigus esitatakse ekspertidele neli küsimust, millega uuritakse masside ohjamisel edu toovaid taktikalisi tegureid, praeguse taktika võimalikke puudujääke nii tööülesannete täites kui ka väljaõppes. Ekspertintervjuud viidi läbi ajavahemikul 03.03.2015 - 24.03.2015 masside ohjamise tegevusvaldkonna üksuse juhiga (põhiüksus ja lisaks kolm RTÜ-d), kelle tööülesannete hulka kuulub rahvamasside ohjamine. Uuringus osalemine oli vabatahtlik ja anonüümne. Valikute tegemisel oli oluliseks eesmärgiks kaasata valdkonna parimaid eksperte, kelle teadmised on tulnud pikaajalisest praktilisest töökogemusest masside ohjamise valdkonnas.

3.2 Massirahutuste ennetamine

Lõputöö raames sai intervjuueeritud erinevaid masside ohjamise (märulipolitsei) taktika eksperte, kelle juhtimiskogemus antud valdkonnas ulatub rohkem kui 10 aasta taha. Intervjuudest tuli ülekaalukalt välja, et massirahutuste ennetamine peab olema politsei prioriteet. Peab olema valmis massirahutuste ja suuremate korratuste puhkemiseks, kuid põhiline ressurss vähemalt esialgu peaks minema massirahutuste ennetamiseks (käesolev töö lk.18). Hea viis selleks

on ennetav eeltöö, informatsiooni kogumine (korraldaja poolne arvamus osalejate arvu kohta), toimumispaiga kaardistamine (tuleku ja äramineku teed ja riski suurendavad objektid selles ümbruses. N: ehitusplats, kivihunnik ja muu taoline), fännide esindajatega kohtumine ja nendega tegevuste läbirääkimine: kas on plaanis rongkäik või mingi muu kogunemine kusagil avalikus kohas, kas enne või pärast üritust. Välja selgitada kuidas on osalejad meelestatud politsei suhtes, kas varem on olnud kontakte nii positiivseid kui ka negatiivseid. Välja selgitada kes on liider ja eestvedaja. Kas korraldaja kasutab mingisuguseid meetmeid, et oma inimesi vaos hoida (sisemised korraldajad)? See kõik eeldab head kommunikatsioonioskusi. Intervjuudest tuli välja, et kommunikatsiooni juures on Eesti politseil veel välja täiustamist vajav osa taktikaline kommunikatsioon siia saabunud võõrfännidega (või ka kohalike klubivahealiste mängude fännidega) (käesolev töö lk. 19). Oluline on mõista, et läbirääkimine ei toimu ruupori vahendusel, vaid see on politsei poolne teavitamine millestki. Kõik intervjuueeritavad olid ühelmeelsetes selles, et taktikaline kommunikatsioon on efektiivne abivahend vägivaldsete sündmuste ennetamisel. Samuti tuli intervjuudest välja, et jõu näitamine vägivalla ennetamiseks peab olema astmeline, et ehk kõigepealt kommunikatsioon, seejärel jõu näitamine jne (käesolev töö lk. 19). Intervjuudest tuli välja, et nii kommunikatsiooni kui ka isegi jõu näitamise juures on oluline politseiametnike personaalne suhtlemisoskus. Ilma selleta võib politsei põhjustada konflikte seal kus neid oleks olnud võimalik vältida (käesolev töö lk. 15). Intervjuueeritavad leidsid, et rahvusvaheline koostöö on konfliktide ennetamisel, millest võivad puhkeda massirahutused, väga oluline. Koos võõrfännidega kohale saabunud võõrriigi politseinikud suudavad suhelda vabamalt oma riigi fännidega, leiavad teinekord kergemini kontakti, oskavad ära tunda ohumärke ja seeläbi anda väärtuslikku luureinformatsiooni, jne. (käesolev töö lk. 20). Politsei peab mõistma millisesest kultuuriruumist saabunud võõrfännid pärinevad ja vastavalt sellele ka oma taktika valima (agressiivne või leebe välimus). Intervjuudes toodi välja asjaolu, et Eesti politsei otsib siia saabunud võõrfännidega kontakti tihtipeale liiga hilja, tihtipeale alles vahetult enne nende staadionile liikuma hakkamist (siis pakutakse kiiresti välja omapoolsed võimalused fännide rongkäigu ohutuks saatmiseks). Selline tegevus võiks alata juba oluliselt varem. Taktikalise kommunikatsiooni ülesanne lasub enamasti just „märulipolitsei“ põhiüksusel, kuid neil puudub selleks vastav väljaõpe ja kogemus.

3.3 Politsei reageerivad taktikalised tegevused

Kui kommunikatsioon ei ole andnud soovitud efekti siis tuleb liikuda astmeliselt järgmisele taktikalisele tasemele. Intervjuudes toodi välja, et sunni kasutamine peab olema õigusrikkujale arusaadav ja ta peab mõistma mida temalt tahetakse, vastasel korral võib politsei olla sunnitud kasutama sunnivahendeid mida oleks saanud vältida. Intervjuudest tuli välja, et järgmine aste oleks jõu näitamine, kuid ka seda võib liigitada veel ennetavate meetmete alla, samas on tegemist ka mingile sündmusele konkreetse reageerimisega (käesolev töö lk. 19). Ideaalses variandis peaks Eesti politsei suutma teostada tõenduslikku kinnipidamist, kuid intervjuudest tuli välja seisukoht, et RTÜ-de jaoks on tõendusliku kinnipidamise kontseptsioon liiga arusaamatu ja seda ei ole piisvalt tutvustatud. Praegusel hetkel saab regulaarset tõendusliku kinnipidamise alast väljaõpet vaid „märulipolitsei“ põhiüksus, kuid teised RTÜ-d puutuvad sellega kokku vaid reaalsete sündmuste toimudes. Oluline asi mis intervjuudes välja toodi oli asjaolu, et tõendusliku kinnipidamise kontseptsioon on toonud Eesti politseiüksustesse kaamerate kasutamise olulise suurenemise, et võimalikult palju olulist informatsiooni jäädvustada. Tõenduslik kinnipidamine sisaldab palju erinevaid aspekte ja jäädvustamine on vaid üks neist, kuid sisuliselt on see ainus tõendusliku kinnipidamise element mida aktiivselt kasutatakse (käesolev töö lk. 32). Intervjuudes toodi ära tõendusliku kinnipidamise probleemina menetlustomingute aeglus, kuid see on kinni pigem ressursi kui koolituse või väljaõppe taga. Kokkuvõtvalt olid kõik intervjuueeritavad nõus sellega, et politsei jõu kasutamise astmed peavad olema konkreetset paigas ja isikutele kelle suhtes seda kasutatakse üheselt mõistetavad. Samuti oldi ühel meelel tõendusliku kinnipidamise kontseptsiooni vajalikkuses, kuid ka selles, et see vajab juurutamist.

3.4 Politseiliste taktikate täiendustepanekud

Autor leiab, et Eesti politsei on tõendusliku kinnipidamise arendamise teel läinud õiges suunas. Ekspertintervjuud kinnitasid autori seisukohti, et Eesti politsei masside ohjamise ennetava taktika nõrgaks küljeks on õigeaegne kontakti otsimine siia saabuvate võõrfännidega. Töö käigus tehtud järeldustele tuginedes soovib autor võtta õigeaegne ennetav tegevus politseioperatsioonide planeerimisel päevakorda (siiani vähe käsitletud). Tasuks mõelda rahvarohkete suurürituste olgu nendeks siis spordi- või muud üritused ajaks spetsiaalsete väikeste konfliktienetusmeeskondade loomise peale. Näiteks jalgpallimängude raames võiks sinna kuuluda 4 ametnikku (kaks kohalikku politseinikku ja kaks võõrfännide kodumaalt saabunud ametnikku). Autori arvates on Eesti politseil olemas küll esmased taktikalise kommunikatsiooni va-

hendid, kuid vajalik oleks ka nende kasutamiseks pädevate ametnike koolitamine ja seda just kiirreageerimistalituse ja RTÜ-de isikkoosseisu hulgast, kelle õlule jääb enamasti just esmase kontakti otsimine ja vastastikuste nn „mängureeglite“ kehtestamine politsei ja rahvamassi vahel, olgu selleks siis jalgpallifännid või lihtsalt erineval põhjusel kogunenud rahvahulk, kellele politsei peab oma sõnumi edastama.

Tõendusliku kinnipidamise kontseptsioon on Eesti politseile endiselt veel küllaltki tundmatu nähtus ja tihtipeale võib tunduda liigselt ressursimahukas ja mõistetamatu. Autor leiab, et vaja oleks masside ohjamise taktikate menetluspoole põhjalikumalt selgitamist Sisekaitseakadeemias ja kogu kontsepti lahtiseletamist erinevatel juhtimistasanditel masside ohjamise olukorras. Menetlustoimingud massirahutuste olukorras kinnipeetud isikutega on aeganõudvad ja pingeid tekitavad (kui kinnipeetavaid on rohkem) ja seda näiteks ka tundmatute blankettide tõttu mida ametnikud peavad tõendusliku kinnipidamise juures täitma. Soovitus oleks tõendusliku kinnipidamise blanketi kasutamise ka igapäevases politseitöös, kui on näiteks suurem arv kinnipeetavaid.

KOKKUVÕTE

Lõputöö eesmärgiks on leida täiendamist ja muutmist vajavad aspektid Eesti politsei taktikates mida kasutatakse massirahutuste ennetamisel ja nende ohjamisel massiüritustel ja eriti jalgpallimängudel, ning lähtudes teoreetilistest lähtekohtadest ja maailmapraktikast, teha ettepanekuid taktikate täiendamiseks.

Uurimisprobleemile vastuse leidmiseks püstitati kolm uurimisülesannet. Esimeseks uurimisülesandeks oli uurida asjaolusid mis põhjustavad vägivalda puhkemist jalgpallimängudel.

Töös jõuti järeldusele, et vägivald rahvarohketel suurüritustel nagu seda on ka jalgpallimängud (eriti just rahvuskoondiste tasemel Eesti mastaapides) võib puhkeda mitmetel erinevatel

põhjustel. Lisaks fännide omavahelistele provotseerimistele võib konflikti tekkepõhjuseks olla ka politsei ebaproportsionaalne reageering mingile tegevusele. Seega on oluline politseiliste tegevuste juures piiri tunnetamine provotseerimise ja vägivalda ennetamise eesmärgil suurema jõu näitamise vahel. Oluline on rahvusvaheline koostöö jalgpallimängude raames, ennetamiseks võimalikke jalgpallihuligaanidega seotud vägivaldpuhanguid.

Teiseks uurimisülesandeks oli uurida Eesti politsei taktikalisi tegevusi massirahutustel ja jalgpallimängudel, võrreldes teiste riikidega.

Töös jõuti järeldusele, et Eesti politsei on valinud Saksa politseile omase tõendusliku kinnipidamise juurutamise näol õige suuna, kuid antud valdkond vajab põhjalikumalt tutvustamist prefektuuride tasandil. Olukord on selline, et antud hetkel on üksus, kes seda regulaarsemalt trennib ja rakendab Põhja Prefektuuri korrakaitseosakonna operatiivkeskuse kiirreageerimistalitus (märulipolitsei põhiüksus) ja teistele RTÜ-dele vähetuntud tegevus. Eesti politsei eelis lõputöös võrreldud riikidega on asjaolu, et oleme oma masside ohjamise üksusi hakanud hiljem ülesse ehitama ja seetõttu oleme saanud ilma vaevata omandada parima osa teiste riikide taktikatest (tõenduslik kinnipidamine Saksamaalt, väikesed mobiilsed üksused nagu Prantsusmaal).

Kolmandaks uurimisülesandeks oli leida täiendamist või muutmist vajavaid aspekte Eesti politsei taktikaliste tegevuste juures jalgpallikohtumistel esineda võivate massirahutuste ennetamisel ja nende ohjamisel.

Töös jõuti järeldusele, et kuigi Eesti politsei taktika liigub õiges suunas siis on veel mõningaid nüansse mis vajaksid täiendavat väljaõpet ja juurutamist. Ekspertintervjuudest tuli välja, et peaks arendama rohkem kommunikatsiooni poolt kogunenud rahvahulgaga, olgu selleks siis jalgpallifännid või keegi muu. Samuti selgus intervjuudest, et tõendusliku kinnipidamise põhimõtted vajavad prefektuuride tasandil täiendavat koolitust ja vastava õppeaine lisamist Sisekaitseakadeemia õppeprogrammi. Eestis kasutusel olevate masside ohjamise üksuste taktikate kitsaskohad kaardistati ning lähtudes olemasolevast maailmapraktikast, teooriast ja eksperthinnangutest tehti ettepanekuid taktikate täiendamiseks. Autori hinnangul lõputöö eesmärk saavutati.

SUMMARY

The goal of the thesis was to map out the bottlenecks in the tactical skills used by the crowd control units of the Estonian police force during football matches and to make proposals to upgrade or modify these tactical skills based on theoretical starting points, expert opinions and practices used around the world.

Three research tasks were erected to find the answer to the research subject. The first task of the research was to investigate the circumstances leading to the outbreak of violence in football matches.

Conclusion was reached in the thesis that violence in bustling big events such as football matches (in particular in the level of national teams of Estonian scale) could break out for

several reasons. Conflicts can arise not only from provocations between the fans but also from a disproportionate police response to an activity. Therefore, it is important for police related activities to know the line between provocation and showing greater force in order to prevent violence. International cooperation is important to prevent possible outbreaks of violence related to football hooligans at football matches.

The second task of the research was to investigate the tactical activities of the Estonian police force during football matches and mass agitation, compared to other countries.

Conclusion was reached in the thesis that the Estonian police force has taken the right course of action by choosing police detention based on evidential value, typical of the German police force, but it requires further introduction to the prefectures level. The situation is such that at the moment the unit that trains regularly and implements this practice is the North Prefecture police department operations center rapid response unit (main unit of the riot police) and is little known to the other RTÜ's (Regional Support Unit).

The advantage of the Estonian police force over the police forces of other countries compared in this thesis, is that we started to build up our crowd control units later, enabling us to acquire the best part of the tactics of the other countries (police detention based on evidential value as in Germany, small mobile units as in France).

The third task of the research was to identify any aspects that need upgrading or modifying in the tactical activities of the Estonian police force in preventing and controlling any possible mass agitation during football matches.

Conclusion was reached in the thesis that even though the tactics used by the Estonian police force are moving in the right direction, there are still aspects that need further training and implementation. Expert interviews revealed that more communication should be developed with the crowds gathered, whether it be football fans or anyone else. The expert interviews also revealed that the principles of police detention based on evidential value require further introduction to the prefectures level and it needs to be added as a study subject to the curriculum of the Estonian Academy of Security Sciences. The bottlenecks in the tactical skills used by the crowd control units of the Estonian police force during football matches were mapped out and proposals to upgrade or modify these tactical skills were made, based

on theoretical starting points, expert opinions and practices used around the world. According to the author the goal of the thesis was achieved.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Anon., 2011. *Her Majesty's Inspectorate of Constabulary (HMIC)*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://www.justiceinspectores.gov.uk/hmic/about-us/>
[Kasutatud 2014].

Anon., 2015. *SIRC Social Issues Research Centre*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://www.sirc.org/>
[Kasutatud 2 March 2015].

Armstrong, G. & Giulianotti, R., 2002. *Avenues of contestation. Football hooligans running and ruling urban spaces*. s.l.:s.n.

Barnshaw, J., 2008. Riots. *International Encyclopedia of Social Sciences*.

Brooks, D. D. & Turner, J. H., 2012. *Handbook of Neurosociology*. s.l.:s.n.

Centrex, 2004. *ACPO Manual of Guidance. Public Order. Standards, Tactics, and Training Manual*. [Võrgumaterjal]

Available at: <http://mob.indymedia.org.uk/media/2011/10/486401.pdf>

[Kasutatud 13 3 2014].

Cleland, J., 2015. *A Sociology of Football in a Global Context*. s.l.:Routledge.

CRS, P. N., 2008. *New tactical organization of the compagnies Republicanines de Securite. Ministry of interior and town and country.*, s.l.: s.n.

de Vries, P. W., Galetzka, M. & Gutteling, J. M., 2013. *The Role of Communication in Crowd Management and Crowd Control*.

Drury, J. & Reicher, S., 2000. *Collective action and psychological change: The emergence of new social identities*. 4 toim. s.l.:Blackwell Publishing Ltd.

Dunning, E., Murphy, P. & Williams, J., 1986. *Spectator Violence at Football Matches: Towards a Sociological Explanation*. *British Journal of Sociology*.

Europe, A. I., 2015. *"The Transparency of the Policing of Protests" Access Info Policing of Protests Report*, s.l.: Access Info Europe.

Gow, P. & Rookwood, J., 2008. *Doing it for the team—examining the causes of hooliganism in English football*. Liverpool: Sports Studies, Liverpool Hope University.

Guttmann, A., 1986. *Sports Spectators*. s.l.:Columbia University Press.

Hatherall, C., 1998. *Last-gasp winner for Gills*. s.l.:The Observer.

Laherand, M. L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. s.l.:Tallinn OÜ Infotrükk.

Madensen, T. T. & Eck, E. J., 2008. *Centre for Problem-Oriented Policing*. [Võrgumaterjal]

Available at: http://www.popcenter.org/problems/spectator_violence/print/

Neidhart, K., 2008. *Handbuch für Führung und Einsatz der Polizei. Kommentar zur PDV 100*. s.l.: Boorberg.

Nielsen, R., 2013. *What Causes Riots?. Whistling In The Wind*.

Niinemets, M., 2013. *Politseiüksuste ettevalmistus ja juhtimine massirahutustel*, Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Payne, I., 2006. *Sky Sports News. Sky Sports*, 28 september.

Pearson, G., 2002. *A cure worse than the disease? Reflections on Gough and Smith v. Chief. Entertainment Law*, 1(2), pp. 1-10.

Perez, A. D., Berg, K. M. & Myers, D. J., 2003. *Police and Riots, 1967-1969*. 2 toim. s.l.:Sage Publications, Inc..

- Polizeischule, S. H., 2006. *Lehrgang zur Verwendung als Führungskraft in Einsatzhundetschaften*. s.l.:Polizeischule, Schleswig Holstein.
- Redhead, S., 2008. The sporting life, the realism of the football factory. *Soccer and Society*, 8(1).
- Saari, K., 2007. *Poliisi ja joukkojenhallintatoiminta Suomessa*. Espoo: Poliisiammatikorkeakoulu.
- Stead, D. & Rookwood, J., 2007. *Responding to football disorder, policing the British football fan*. 1 toim. s.l.:Journal of Qualitative Research in Sports Studies.
- Stott, C. & Adang, O., 2003. *Policing Football with an International Dimension in the European Union: understanding and maging risk*. s.l.:s.n.
- Stott, C., Adang, O., Livingstone, A. & Schreiber, M., 2007. Variability in the collective behaviour of England fans at Euro2004: 'Hooliganism', public order policing and social change. *European Journal of Social Psychology*, 37(1), pp. 75-100.
- Sugden, J., 2002. *We are Leeds! In, Hooligan Wars: Causes and Effects of Football Violence*. s.l.:s.n.
- Tajfel, H. & Turner, J. C., 1979. An Integrative Theory of Intergroup Conflict. *The Social Psychology of Intergroup Relations*.
- Tupman, B. & Tupman, A., 1999. Policing in Europe: Uniform in Diversity. *Intellect Books School of Art and Design*.
- Wikipedia, 2015. *Wikipedia*. [Vörgumaterjal]
Available at:
http://en.wikipedia.org/wiki/Compagnies_R%C3%A9publicaines_de_S%C3%A9curit%C3%A9
[Kasutatud 16 mai 2015].
- Winter, M., 1994. *Kleine Geschichte des Bundesgrenzschutz*. , s.l.: Bürgerrechte und Polizei.

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Tabel 1. Politseiliste tegevuste ja rahvamassi tüübi seosed.....	9
Tabel 2. Politseiüksuse kaitsevahendid ja tugirelvad.....	44
Joonis 1. Eesti politsei tõendusliku kinnipidamise põhimõtted.....	31
Joonis 2. Tõendite kogumise ahel.....	32
Joonis 3. Põhifunktsioonid tõenduslikul kinnipidamisel Saksamaa Rheinland-Pfalzi Liidumaa näitel	42

LISAD

LISA 1. EKSPERTINTERVJUU KÜSIMUSTIK

Kirjutan Sisekaitseakadeemias lõputööd teemal „EESTI POLITSEI MASSIDE OHJAMISE TAKTIKA JALGPALLIMÄNGUDEL“, mille üheks osaks on ekspertide arvamuste analüüsimine masside ohjamise üksuse taktikaliste aspektide kohta. Ekspert hinnangute kogumise eesmärgiks on ekspertarvamuse saamine üksuste juhtidelt, kelle tööülesannete hulka kuulub rahvamasside ohjamine suurema riskiastmega jalgpallimängudel. Teie arvamus on abiks järelduste ja üldistuste tegemisel Eesti masside ohjamise üksuse võimalike taktikaliste puudujääkide tuvastamisel/likvideerimisel ja rakendusetepanekute väljatöötamisel.

Uuringu eesmärgiks on masside ohjamise üksuse parima taktikalise praktika loomine Eesti politseile ja seda nii põhiüksuse kui ka tugiüksuste tasandil.

Kodeerimine toimub reaalse intervjuu audiosalvestise põhjal (salvestise pikkuseks ca 30 minutit). Uuringus osalemine on vabatahtlik ja anonüümne, nõusoleku lehed ja intervjuud saavad vastutava uurija Rainer Koore poolt vastava tuvastamist mittevõimaldava märksõna. Anonüümseid salvestisi kuulab läbi töö autor ning töö juhendaja Jaak Kiviste. Salvestised hävitatakse peale bakalureusetöö kaitsmist.

Salvestiste põhjal toimub esitatud intervjuu kokkuvõtete tegemine ja analüüs. Uuringu tulemusi kajastatakse kodeeritud ja üldistatud kujul bakalureusetöös. Kõik uuringus osalejad saavad soovi korral uuringu lõppedes tagasisidet uuringutulemuste kohta.

Mind,, on informeeritud ülalmainitud uuringust ja ma olen teadlik läbiviidava uurimistöö eesmärgist uurida intervjuuga politseiüksuste taktikalisi praktikaid erinevates taktikalistes valdkondades.

Tean, et uuringute käigus tekkivate küsimuste kohta saan mulle vajalikku täiendavat informatsiooni uuringu teostajalt:

Rainer Koor, kiirreageerija, Politsei- ja Piirivalveamet, rainer.koor@politsei.ee, tel +372 5084123.

Uuritava informeerimise ja teadliku nõusoleku leht vormistatakse kahes eksemplaris, millest üks jääb uuritavale ja teine uurijale.

Uuritava allkiri:

Kuupäev, kuu, aasta

Uuritavale informatsiooni andnud isiku nimi:

Uuritavale informatsiooni andnud isiku allkiri:

Kuupäev, kuu, aasta

Küsimused:

1. Kuidas on võimalik Teie arvates ära hoida massirahutusi ja politseivägivalda rahutuste ohjamisel?
2. Kui efektiivne on Teie arvates senine politseipoolne preventiivne töö võimalike vägi- valdsete sündmuste puhkemiseks jalgpallimängudel? Kas toimib taktikaline kommunikatsioon fännidega? Kas on kogemusi suuremate politseijõudude näitamisega preventiivsel eesmärgil ja selle efektiivsus?

3. Kas olete jalgpallimängudega seotud rahvusvahelise koostöö raames puutunud kokku välisriigi politseinikega ja milles see koostöö on seisnenud?

4. Kuidas olete rahul tõendusliku kinnipidamise erinevate aspektide juurutamisega Teile alluvates üksustes ja kas on midagi mis vajaks muutmist või regulaarsemat/täiendavat treeningut?

LISA 2. DOKUMENDIANALÜÜS

Selleks, et leida vastus lõputöös püstitatud uurimisprobleemile on autor teostanud lisaks ekspertintervjuudele ka erinevate dokumentide analüüsi. Analüüsitud on koosolekute protokolle, audiofaile (autori valduses seoses erinevate väliskoolituste läbimisega masside ohjamise valdkonnas), Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendeid (EIK), Inimõigusorganisatsioonide raporteid, käskkirju ja politseitöö alusdokumente masside ohjamise olukordades, samuti kokkuvõtteid politseioperatsioonidest massiüritustel. Enamustele uuritavatele dokumentidele on olemas ligipääs ka elektroonilises keskkonnas.

Dokumentides sai uuritud nelja põhilist valdkonda mida antud lõputöös käsitletakse

- Politseiliste tegevuste ettevalmistus enne jalgpallimänge või muid massiüritusi;
- Politseilised tegevused masside ohjamise operatsiooni ennetusfaasis, ennetamaks võimalike massirahutuste puhkemist;
- Politseilised taktikalised tegevused rahumeelse ja vägivaldse massiürituse toimumise ajal ja selle järgselt.

Dokumendianalüüsi tulemused kajastuvad käesoleva töö empiirilises osas, mis puudutab töös käsitletavate riikide taktikate lühianalüüsi. Dokumendianalüüsi käigus märgistati sellised mõisted nagu politseilised tegevused, taktikalised meetmed, varustus, väljõpe, ennetus, inimõigused, kogunemisvabadus, sanktsioonid, massirahutus, politseiüksus, koostöö, juhtimine, ettevalmistus.